

VENÄJÄN RIKOSOIKEUDELLISEN SEURAAMUSJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEET

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Maisteritutkielma

Olga Talja

Rikosoikeus

2016

TIIVISTELMÄ

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Venäjän rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän erityispiirteet

Tekijä: Olga Talja

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustiede, rikosoikeus

Työn laji: Maisteritutkielma

Sivumäärä: XII + 72

Vuosi: 2016

Tutkimusmenetelmä: Oikeusdogmaattinen

Asiasanat: Venäjä, rangaistus, rangaistustyyppi, rangaistusjärjestelmä

Tiivistelmä:

Tutkielmassa analysoidaan Venäjän rikoskoodeksin sanktioita. Paikoittain Venäjän sanktiojärjestelmää myös verrataan suomalaiseen sanktiojärjestelmään. Tutkielman tarkoituksena on perehtyä Venäjän rikosoikeuden rangaistustyyppien erityispiirteisiin ja niiden määräämiseen vaikuttaviin seikkoihin. Tutkielmassa haetaan vastauksia sellaisiin kysymyksiin kuten: Mistä rangaistustyypeistä Venäjän rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä koostuu? Kenelle niitä voidaan määrätä? Millä perusteilla tuomioistuin päätyy valitsemaan rangaistukseen? Onko Venäjän voimassa oleva rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä toimiva kokonaisuus?

Tutkielman johtopäätöksenä voidaan todeta että, toisin kuin Suomen harvoille rangaistustyypeille perustuva seuraamusjärjestelmä, Venäjän rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä koostuu useista rangaistustyypeistä, mikä aiheuttaa monenlaisia ongelmia rangaistuksen määräämisessä ja täytäntöönpanossa. Venäjän rikoskoodeksiin on kirjattu 13 rangaistustyyppiä, mutta vain 10 niistä on tänä päivänä käytössä. Rangaistusten rajoitettu käyttö ja oikeuskäytännön yhtenäisyyden puute Venäjällä hankaloittavat rangaistustyyppien valintaa. Venäjän rangaistusjärjestelmä kaipaa uudistusta yhtenäisen ja toimivan systeemin luomiseksi. Kokonaisuutena katsoen, Venäjän rangaistusjärjestelmä ei kuitenkaan normitasolla eroa paljoa Suomen rangaistusjärjestelmästä.

Sisällys	
TIIVISTELMÄ	II
LÄHDELUETTELO	V
LYHENTEET	XII
1. JOHDANTO.....	1
2. RIKOS JA RANGAISTUS VENÄJÄLLÄ.....	3
2.1 Rikollisuus nyky-Venäjällä ja siihen johtavat syyt.....	3
2.2 Rikos Venäjän rikoskoodeksin mukaan.....	9
2.3 Rikosta seuraava rangaistus ja sen tavoitteet.....	14
3. RANGAISTUSLAJIT VENÄJÄLLÄ	17
3.1 Moraaliset rangaistukset	20
3.1.1 Erityis-, sotilas- tai kunnia-arvon menettäminen, luokka-arvon ja valtiollisen palkinnon menettäminen	20
3.2 Omaisuutta rajoittavat rangaistukset	21
3.2.1 Sakko.....	22
3.3 Työntekoa rajoittavat rangaistukset.....	25
3.3.1 Viraltapano tai toimintakielto	26
3.3.2 Pakolliset työt.....	27
3.3.3 Ojennustyöt.....	29
3.3.4 Velvoittavat työt.....	31
3.3.5 Sotapalvelun rajoittaminen.....	32
3.4 Vapauteen kohdistuvat rangaistukset	33
3.4.1 Vapauden rajoittaminen	34
3.4.2 Sotilaskurinpitojoukossa pitäminen	37
3.4.3 Aresti.....	38
3.4.4 Määräaikainen vankeus	39
3.4.5 Elinkautinen vankeus	40
3.5 Kuolemanrangaistus	42
4. ALAIKÄISIÄ KOSKEVA ERITYINEN RANGAISTUSJÄRJESTELMÄ	46
4.1 Alaikäisille rikoksentekijöille tuomittavat rangaistukset.....	46
4.2 Kasvatukselliset pakkokeinot rangaistuksen vaihtoehtona.....	51
5. RANGAISTUSLAJIN MÄÄRÄÄMISEEN JA RANGAISTUKSEN MITTAAMISEEN VAIKUTTAVAT SEIKAT VENÄJÄLLÄ	54

5.1 Rangaistuslajien rajoitettu käyttö ja hankaluus.....	54
5.2 Ehdollinen rangaistus rangaistuslajien ulkopuolella	55
5.3 Konkreettisen rangaistuksen määrääminen	57
5.3.1 Yhteiskunnallisen vaarallisuuden hankaluus.....	59
5.3.2 Henkilöön liittyvät seikat.....	63
5.3.3 Lieventämis- ja koventamisperusteiden soveltaminen	65
5.3.4 Rangaistuksen vaikutus tuomittuun ja hänen perheensä olosuhteisiin	69
6. LOPUKSI.....	71

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

Bespalov, J.F. – Bespalov A.J. – Gordejuk, D.V.: Pravila naznachenija ugovnogo nakazaniya. Nastolnaja kniga sudji. Moskovskij gorodskoj sud. Moskva 2015. (Rangaistuksen määräämisen ohjeet. Ohjeet tuomarille. Moskovan kaupungin tuomioistuin, Moskova 2015.)

Brilliantov, A.V. – Ivanova, J.E.: Uголовное право в шемах и определениjah. Uchebnoe posobie. 2-e izdanie. Moskva 2014. (Rikosoikeuden kaavoja ja määrittelyjä. Oppikirja. 2. painos. Moskova 2014.)

Brilliantov. A.V. – Kurganov S.I.: Uголовно-исполнительное право – в вопросах, ответах и шемах. Moskva 2013. (Rangaistuksen täytäntöönpano-oikeus. Moskova 2013.)

Chufarovskij, J.V.: Kriminologija в вопросах и ответах. Uchebnoe posobie. Moskva 2014. (Kriminologia kysymyksillä ja vastauksilla. Oppikirja. Moskova 2014.)

Dolgova, S.V.: K voprosu o soderzhanii ponjatija otstavanie v psicheskom razvitii, ne svjazannoe s psicheskim rasstroistvom. Zhurnal Vestnik Baltijskogo federalnogo universiteta im. I.Kanta. 9/2008. s.79-81. (Psyykkisen kehityksen jälkeenjääminen erona psyykkisestä häiriötilasta. Baltian alueen Kantin yliopiston julkaisuja. 9/2008. s.79-81.)

Ermakov, V.G. – Seredin, A.A.: Problemy ugovnoy otvetstvennosti nesovershennoletnih. Zhurnal Vestnik Voronezhskogo instituta MVD Rossii. 2/2007. (Alaikäisen rikosoikeudellisenvastuun ongelmakohtat. Voronezskin MVD instituutin julkaisuja. 2/2007.)

Gladkih, V.I. – Kurcheev, V.S.: Uголовnoe pravo Rossii. Obshhaja i osobennaja chastj. Novosibirsk. 2015. (Rikosoikeus. Yleinen ja erityinen osa. Novosibirsk 2015.)

Hartoneva, Anne – Mohell, Ulla – Pajuoja, Jussi – Vartia, Matti: Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Tietosanoma. Tallinna 2015.

Ishenko, E.P.: Kriminalistika v voprosah i otvetah. Uchebnoe izdanie. Moskva 2014. (Kriminalistiikan oppikirja, Moskova 2014.)

Klenova, T.V. – Tukmanov, P.A.: O vzaimosvjazannyh problemah naznachenija i ispolnenija uголовnogo nakazanija v vide shtrafa. Mirovoj sudja 1/2015. (Sakon määräämisen ja täytäntöönpanon ongelmat. Mirovoj sudja 1/2015.)

Koistinen, Jarmo: Rikos Venäjällä. Oikeusvertaileva tutkimus Suomen ja Venäjän rikosvastuuperusteiden eroista. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja. Joensuu 2006.

Koistinen, Jarmo: Talousrikos Venäjällä. Oikeusvertaileva tutkimus yritystoiminnan talousrikosten rangaistavuuden alasta historiallisessa ja yhteiskunnallisessa kontekstissa Venäjällä ja Suomessa. Jyväskylä 2012.

Kommentarij k uголовnomu kodeksu: Otvetstvennyj redaktor – Zasluzennyj dejatel nauki RF, doktor jurid.nauk, professor A.I. Rarog. 9-e izdanie, Moskva 2013. (Venäjän federaation rikoskoodexin kommentaari, oikeustieteiden dosentin A.I Rarogin toimittama. 9.painos, Moskova 2013.)

Koneger, P.E. – Rybak, M.S.: Uголовno-ispolnitelnoe pravo Rossii. Uchebnik. Ai Pi Er Media 2010. (Rangaistuksen täytäntöönpano Venäjällä. Oppikirja. Ai Pi Er Media 2010.)

Korsantija, A.A. – Maksimenko, I.V.: Osnovnye prichiny determinacii prestupnosti v Rossijskoj federacii. Zhurnal pravo i bezopasnost, 2/2009. (Yleisimmät rikollisuuden syyt Venäjällä. Pravo i bezopasnost, 2/2009.)

Kruglikov, L.L.: Uголовное право России – chast obshaja. Uchebnik dlja bakalavrov. 3-e izdanie, Moskva 2014. (Venäjän rikosoikeus – yleinen osa. Oppikirja. 3.painos. Moskova 2014.)

Kruglikova, L.L.: Uголовное право России - chast osobennaja. Uchebnik dlja bakalavrov. 4-e izdanie, Moskva 2014. (Venäjän rikosoikeus – erityinen osa. Oppikirja. 4. painos. Moskova 2014.)

Kurc, A.: Sleduet li perechen obstoitelstv smjagchajushih nakazanie ostavljat otkrytym?. Uголовное право, 2/2004. (Kannattaako lieventämisperusteiden luettelon jättää avoimeksi? Uголовное право, 2/2004.)

Lappi-Seppälä, Tapio: Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2006.

Magomedova, A.M.: Problemy effektivnosti prinuditelnyh mer vospitatelnogo vozdejstviya v Rossii na sovremennom etape. Zhurnal Biznes v zakone. Ekonomiko-juridicheskij zhurnal, 1/2011. s.155-157. (Kasvatuksellisten pakkokeinojen tehokkuuden ongelmista nyky-Venäjällä. Zhurnal Biznes v zakone, 1/2011. s.155-157.)

Malinin, V.B. – Smirnov, L.B.: Kommentarij k uголовно-ispolnitelnomu kodeksu Rossijskoj federacii. Nauchno-prakticheskij kommentarij postatejnyj. Kontrakt 2011. (Rikosoikeudellisen täytäntöönpanokodeksin kommentaarit. Kontrakt 2011.)

Matikkala, Jussi: Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Edita. Helsinki 2010.

Melander, Sakari: Rikosoikeuden peruskysymyksiä. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2015.

Mingalimova, M.F.: Rol smjagchajushih obstojatelstv pri naznachenii nakzaniija. Zakonnost, 9/2013. (Lieventämisperusteiden rooli rangaistuksen määräämisessä. Zakonnost, 9/2013.)

Morozova, J.V: Praktika i problemy naznachenija nakazaniij, ne svjazannyh s lisheniem svobody. Uchebnoe posobie. Sankt-peterburg 2015. (Oikeuskäytäntö ja rangaistuksen määräämisen ongelmat, vapautta rajoittamattomien rangaistusten kohdalla. Oppikirja. Pietari 2015.)

Oikeus tänään, osa I: Utriainen, Terttu – Rikosoikeuden systematiikka, s.206-297. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, Sarja C 63, Bookwell Oy, 2015.

Rikollisuustilanne ja seuraamusjärjestelmä 2014 tiivistelmä, katsauksia 7/2015. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Hannu Niemi & Petri Danielsson. Luettavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156257/Katsauksia_7_Niemi_%26_Danielsson_Rikollisuustilanne_ja_seuraamusj%c3%a4rjestelm%c3%a4_2014_Tiivistelm%c3%a4_2015.pdf?sequence=2

Ruslex venäläistä lakia suomeksi: Toivola, Jarmo – Rajat ylittävästä talousrikollisuudesta (s.113-128), Koistinen, Jarmo – Rikosvastuu ja vastuusta vapautuminen Suomen ja Venäjän rikoslaeissa (s.129-154). 2.painos. Joensuun yliopistopaino 2007.

Stepanenko, A.V. – Nikulina, O.A.: Isklychitelnye sluchai primenenija smertnoj kazni. Uchenye zametki TOGU 2014. (Kuolemanrangaistuksen poikkeuksellinen soveltaminen. TOGU 2014.)

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Talentum. Helsinki 2013.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum. Helsinki 2011.

Tashilin, M. T.: Problemy ucheta sudom obshih nachal naznachenija nakazaniya. Rossijskaja justiciya, 2/2014. s.29-33. (Rangaistuksen määräämisen lähtökohtien soveltavuusongelmat tuomioistuimissa. Rossijskaja justiciya, 2/2014. s.29-33.)

Ugolovnoe pravo: Strategija razvitija v XXI veke: Materialy XII Mezdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii 29-30 janvarja 2015 g. Moskva 2015. (Rikosoikeus. Kansainvälisen konferenssin (29-30.1.2015) julkaisuja. Moskova 2015.)

Useev, R. Z.: Prinuditelnye raboty: Mesto v sisteme nakazaniy i nekotorye problemy primenenija. Ugolovno-ispolnitelnaja sistema: pravo, ekonomika, upravlenie. 2/2014. s.23-26. (Velvoittavat työt: asema rangaistusjärjestelmässä ja tietyt soveltavuusongelmat. Pravo, ekonomika, upravlenie. 2/2014. s.23-26.)

Venäjän federaation Korkeimman oikeuden oikeudellisen osaston www-sivu. Luettavissa <http://www.cdep.ru>

Venäjän federaation sisäasiainministeriön www-sivu. Luettavissa <https://mvd.ru/>

Venäjän federaation tietopankin "KonsultantPlus" www-sivu. Luettavissa <http://www.consultant.ru/>. (Verkossa olevalla ilmaisversiolla rajallinen pääsy tiedostoihin)

Venäjän federaation tuomioistuinten ratkaisujen www-sivu. Luettavissa <https://rospravosudie.com/>

Venäjän federaation Valtakunnansyyttäjänviraston tilastojen www-sivu. Luettavissa <http://crimestat.ru/>

Voronin, V.N.: Individualizacija nakazaniya posredstvom smjagchajushih obstojatelstv: voprosy sudebnoj praktiki. Advokat, 5/2014. (Rangaistuksen yksilöllistäminen lieventämisperusteilla. Advokat, 5/2014.)

Virallislähteet

HE 1/2016 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 2 a ja 9 luvun muuttamisesta sekä pysäköinninvalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Kodeks Rossijskoj Federacii ob administrativnyh pravonarushenijah ot 30.12.2001 N 195-F3

Konstitucija Rossijskoj Federacii (prinjata vsenarodnym golosovaniem 12.12.1993)(s uchetom popravok, vnesennyh Zakonami RF o popravkah k Konstitucii RF ot 30.12.2008 N 6-FKZ, ot 30.12.2008 N 7-FKZ, ot 05.02.2014 N 2-FKZ, ot 21.07.2014 N 11-FKZ)

Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 10.4.2015/400

Plenum Verhovnogo Suda ot 1.2.2011 N1, "O sudebnoj praktike primenenija zakonodatelsta, reglamentirujushego osobennosti ugovnoj otvetstvennosti i nakzaniya nesovershennoletnih"

Postanovlenie Plenuma Verhovnogo Suda RF ot 22.12.2015 N 58 "O praktike naznachenija sudami Rossijskoj Federacii ugolovnogo nakzanija". (VF:n korkeimman oikeuden plenumin määräys 22.12.2015 N 58 "VF:n tuomioistuinten oikeuskäytännöstä rangaistuksen määräämisessä".)

Rikoslaki 19.12.1889/39 (Suomen)

Trudovoj kodeks Rossijskoj Federacii ot 30.12.2001 N 197-F3

Ugolovno-ispolnitelnyj kodeks Rossijskoj Federacii ot 08.01.1997 N 1-F3

Ugolovno-processualnyj kodeks Rossijskoj Federacii ot 18.12.2001 N 174-F3

Ugolovnyj kodeks Rossijskoj Federacii ot 13.06.1996 N 63-F3

Vankeuslaki 23.9.2005/767

Oikeustapauksia

Kurskin alueen tuomioistuimen ratkaisu 1-12/2014 (19.3.2014). Luettavissa <https://rospravosudie.com/court-sudebnyj-uchastok-mirovogo-sudi-kastorenskogo-rajona-kurskoj-oblasti-s/act-214075169/>

Opredelenie N 44-O11-56 Verhovnogo suda RF ot 5.7.2011. Sudebnaja kollegija po ugolovnym delam, kassacija.

Orlovskin alueen tuomioistuimen ratkaisu 22-130/2016 (2.2.2016). Luettavissa <https://rospravosudie.com/court-orlovskij-oblastnoj-sud-orlovskaya-oblast-s/act-503467889/>

Rostovskin alueen tuomioistuimen ratkaisu 1-63/2016 (11.02.2016). Luettavissa <https://rospravosudie.com/court-sudebnyj-uchastok-4-aksajskogo-rajona-rostovskoj-oblasti-s/act-226371641/>

LYHENTEET

FZ	Federativnyj zakon
HE	Hallituksen esitys
HRK	Koodeksi hallinnollisista lainrikkomuksista
KKO	Korkein oikeus
L	Laki
PL	Perustuslaki (Suomen)
RL	Rikoslaki
RK	Rikoskoodeksi
RPK	Rikosprosessuaalinen koodeksi
RTK	Rangaistuksen täytäntöönpanokoodeksi
VF	Venäjän federaatio
VPL	Venäjän perustuslaki

1. JOHDANTO

”Rikos ja rangaistus” (Prestuplenie i nakazanie) on Fjodor Dostojevskin tunnetuin teos vuodelta 1866, joka on maailmankirjallisuuden klassikkona tuttu kaikille. Romaanissa on kyse nuoresta, joka tekee murhan 1800-luvun Pietarissa. Kirja kertoo päähenkilön syyllisyydentunteesta ja teoista, joilla hän yrittää hyvittää tekemänsä rikoksen. Lopulta nuori kuitenkin tunnustaa tekonsa ja joutuu kahdeksaksi vuodeksi Siperian pakkotyöleirille.¹

Moraalisten rikosten lisäksi, romaanissa nostetaan esiin kysymys rikosoikeudellisen rangaistuksen määräämisen syistä ja tarkoituksesta. Dostojevskin romaanin mukaan rangaistus on rikoksen välitön seuraus, joka ei ole vältettävissä. Tänään voimme kysyä, minkälaisen tuomion Dostojevskin päähenkilö Raskolnikov olisi saanut nykyisen Venäjän lainsäädännön mukaan? Mitä tekoja pidetään nyt Venäjällä rikoksina ja mitä rangaistuksia niistä seuraa? Toimiiko Venäjän rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä käytännössä ja miten se eroaa Suomen rikosoikeudellisesta seuraamusjärjestelmästä?

Tutkielman tarkoituksena on perehtyä Venäjän rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän rangaistuslajeihin ja niiden erityispiirteisiin. Venäjällä on laaja rangaistuslajivalikoima, mutta rangaistusten käytännön toteuttaminen on osoittautunut Venäjällä ongelmalliseksi. Venäjän rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä ei toimi toivotulla tavalla, mm. rangaistuslajin valinta ja rangaistuksen mittaaminen on aiheuttanut tuomareille hankaluuksia. Korkeat rikollisuustilastot ja vankiluvut osoittavat Venäjän yhteiskunnan ongelmallisuuden ja rangaistusjärjestelmän toimimattomuuden. Näin ollen tutkielmassa tarkastellaan rangaistuslajien tarkoitusten ja toteutumisen suhdetta, nostetaan esiin rangaistusten konkreettiset ongelmakohdat ja niiden mahdolliset korjausvaihtoehdot.

¹ https://fi.wikipedia.org/wiki/Rikos_ja_rangaistus. Viitattu 12.12.2015.

Tutkielmassa paikoittain verrataan Venäjän rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää Suomen rikosoikeudelliseen järjestelmään ja oikeuskäytäntöön. Vertailu tapahtuu lainsäädännön, tilastojen ja oikeuskäytännön avulla. Toisin kuin Venäjällä, Suomessa seuraamusjärjestelmän lähtökohtana on ollut harvat rangaistuslajit ja järjestelmän yksinkertaisuus.

Tutkielman alussa tarkastellaan Suomen ja Venäjän rikollisuustilannetta sekä käsitystä rikoksesta ja rikosvastuusta. Sen jälkeen kuvataan Venäjän rangaistuslajit yksityiskohtaisesti ja niiden soveltavuusongelmat sekä oikeuskäytäntö. Lopuksi tarkastellaan tuomioistuimessa huomioon otettavia seikkoja, jotka vaikuttavat rangaistuksen määräämiseen Venäjällä.

Kiinnostukseni tutkielman aiheesta heräsi opiskelijavaihdon aikana Venäjällä, missä suoritin rikosoikeuden opintoja. Siellä suorittamani rikosoikeuden kurssit keskittyivät rikokseen ja sen elementteihin Venäjän rikosoikeudessa. Rangaistus oli jäänyt käsiteltävän asiakokonaisuuden ulkopuolelle, minkä takia päätin perehtyä aiheeseen tutkielmassa. Olin käsitellyt aihetta pääpiirteittäin myös notaaritutkielmassani.

Suurin osa tutkielmassani käytetystä materiaalista on venäjänkielistä oikeuskirjallisuutta ja lainsäädäntöä, jonka olen kääntänyt suomeksi. Suurimmaksi osaksi käyttämäni aineisto on Venäjän federaation tietopankkiohjelmasta (konsultantplus), joka sisältää oikeudellista kirjallisuutta, artikkeleja, lainsäädäntöä ja muuta ajantasaista tietoa.

Suomessa Venäjän oikeudesta löytyy hyvin vähän tietoa, mikä on ymmärrettävää kielimuurin ja yhteiskuntien sekä oikeusjärjestelmien erilaisuuden vuoksi. Rikosoikeutta on myös tapana pitää kansallisena oikeudenalana, mikä osaltaan selittää Venäjän oikeuden tutkimuksen vähäisyyttä. Rikollisuuden ennaltaehkäisy, valtioiden lisääntyvä yhteistyö, yhteiskunnalliset ja poliittiset sekä monet muut seikat edellyttävät kuitenkin myös Venäjän rikosoikeuden tuntemusta. Naapurimaana, Suomelle se on erityisen tärkeää.

2. RIKOS JA RANGAISTUS VENÄJÄLLÄ

2.1 Rikollisuus nyky-Venäjällä ja siihen johtavat syyt

Venäjän federaation sisäasiainministeriön tilastojen mukaan vuoden 2015 aikana Venäjällä rekisteröitiin noin 2,35 miljoona rikosta, mikä on 8,6 % enemmän kuin edellisenä vuonna. Kun otetaan huomioon, että Venäjän asukasluku oli vuoden 2016 alussa noin 147 miljoonan paikkeilla, rikollisuuden määrä vaikuttaa huomattavalta.

Rekisteröityjen rikosten seurauksena menehtyi lähes 33 000 henkilöä ja melkein 49 000 joutui uhriksi henkeen ja terveyteen kohdistuneissa rikoksissa. Rikokset aiheuttivat noin 436 miljardin ruplan vahingot. Törkeiden ja erityisen törkeiden rikosten määrä oli muutaman prosentin alempi kuin vuonna 2014. Melkein puolet (46%) rekisteröidyistä rikoksista olivat omaisuusrikoksia. Joka neljäs varkaus ja joka kahdeskymmenestoinen ryöstö tapahtui laittomana murtautumisena asuntoon tai muuhun yksityistilaan. Asuntovarkauksien määrä laski hieman edellisiin vuosiin verrattuna. Laittomasti käytettyjen aseisiin liittyvät rikokset puolestaan näyttävät lisääntyvän. Laittomien aseiden avulla tehtyjen rikosten määrä oli vuonna 2015 melkein 7 000. Lainvalvontaviranomaisten tietoon tulleiden talousrikosten määrä oli 111 200. Määrä on vuosi vuodelta yhä korkeampi. Kyseisen kategorian rikokset aiheuttivat noin 271 miljardin ruplan menetyksen. Ympäristörikoksia oli rekisteröity noin 25 000 vuoden aikana. Huumausainerikoksia kirjattiin lähes 235 000 ja terroristiluonteisia rikoksia 1531.

Yhteensä vuoden 2015 aikana rekisteriin tulleista rikoksista noin 1,23 miljoona eli hieman yli puolet saatiin selvitettyä. Selvittämättä jääneitä rikoksia oli enemmän kuin edellisinä vuosina. Selvitetystä rikoksista joka toinen rikoksentekijä oli ollut syytettynä rikoksesta aikaisemminkin. Melkein joka kolmas rikos oli tehty alkoholin vaikutuksen alaisena ja joka kahdeskymmenes rikos oli alaikäisen tekemä taikka osallisena tehty. Noin 13 000 rikoksista oli todettu järjestäytyneeksi rikollisuudeksi.

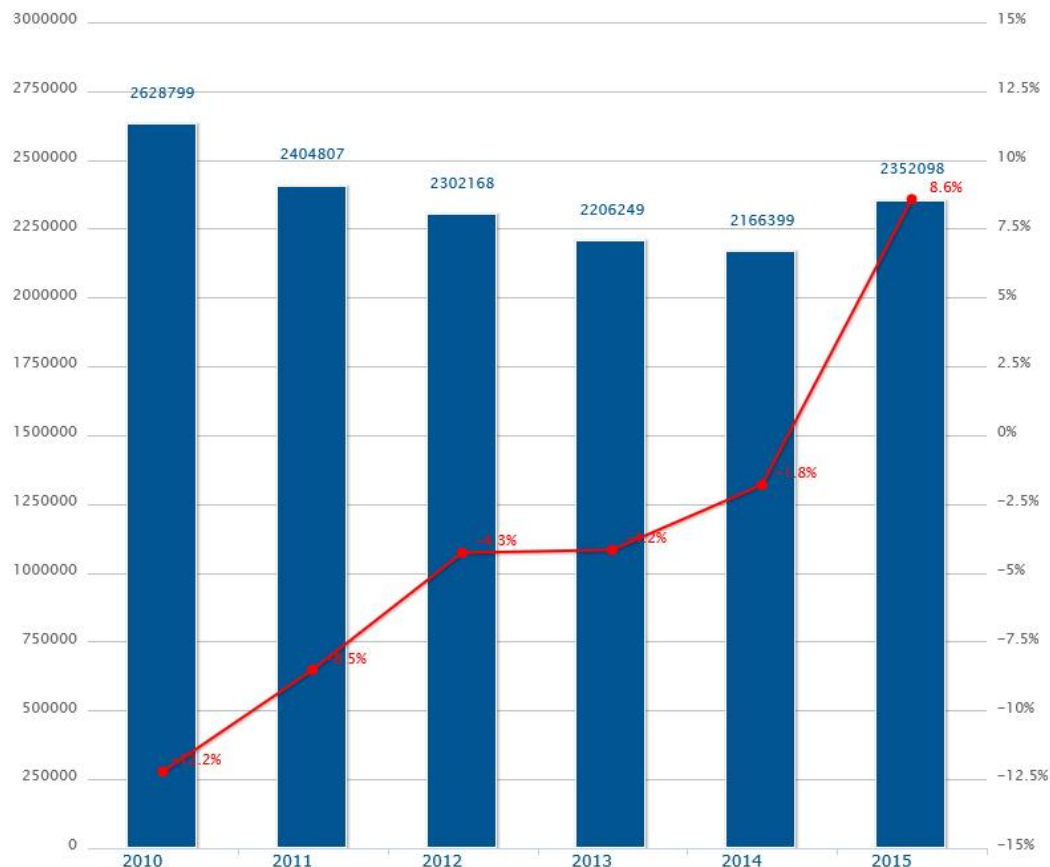
Ulkomaalaisten ja vailla kansalaisuutta olevien osuus rikoksissa Venäjän federaation alueella oli noin 46 000, mikä on enemmän kuin vuonna 2014. Myös ulkomaalaisiin ja vailla kansalaisuutta oleviin kohdistuneet rikokset ovat huomattavasti lisääntyneet. Näiden määrä on kasvanut lähes 18% aikaisemmasta.²

Erityisenä huolenaiheena nyky-Venäjällä on järjestäytyneen rikollisuuden nopea lisääntyminen ja henkeen kohdistuvista rikoksista, tappojen määrän kasvu. Tapot ovat muuttuneet yhä raaemmaksi ja salamurhien määrä on kasvanut. Tahallisia tappoja esiintyy Venäjällä noin 7 kertaa enemmän kuin Suomessa.³

Seuraavalla sivulla näkyy Venäjän federaation Valtakunnansyyttäjänviraston verkkosivuilta otettu tilasto Venäjän rikollisuudesta viimeisimpinä vuosina.

² <https://mvd.ru/folder/101762/item/7207988/> Venäjän federaation sisäasiainministeriön tilastot. Viitattu 1.2.2016.

³ Chufarovskij 2014, s. 24-26.

Kuvio 1. Rikollisuuden määrä ja sen muutosprosentti Venäjän federaation alueella vuosina 2010-2015. ⁴

Muihin maihin verrattuna Venäjä sijoittuu rikollisuuden perusteella tilastojen kärkiviisikkoon, mm. murhan ja omaisuusrikosten osalta. Venäjää voidaan siten pitää melko rikollisena maana. Kun otetaan huomioon, että Venäjän väkiluku on lähes 26 kertaa suurempi kuin Suomen väkiluku, pelkkien rikostilastojen valossa Suomi puolestaan näyttää varsin rikolliselta maalta. Rikosoikeuden aineellisten erojen lisäksi tilastoeroihin vaikuttavat ensinnäkin rikosilmoitusten kirjaamiseen liittyvät ongelmat Venäjällä sekä korkeampi esitutinnan aloittamiskynnys Suomeen verrattuna. Rikosilmoitus lainvalvontaviranomaiselle ei automaattisesti saa rikosasiaa vireille, vaan varsinainen esitutinnan aloittaminen edellyttää Venäjän rikosprosessikoodeksin (RPK) mukaan riittäviä

⁴ Venäjän federaation valtakunnansyyttäjänviraston tilastotiedot. Luettavissa <http://crimestat.ru/>. Viitattu 1.2.2016.

rikoksen tunnusmerkkeihin sopivia elementtejä.⁵

On myös otettava huomioon, mitä tekoja pidetään rikoksina kummankin maan osalta. Venäjällä osa laittomista teoista käsitellään hallinnollisina rikkomuksina ja ne jäävät rikollisuustilastojen ulkopuolella. Tällaisia ovat Venäjällä mm. liikenne rikokset. Rikosvastuun rajalla on siten olennainen rooli myös tilastotiedoissa. Ilmeistä on myös, että piilorikollisuus Venäjällä on suuri ongelma. Suurin osa rikoksista jää rikostilastojen ulkopuolelle, minkä takia tilastojen epäluotettavuus on ymmärrettävää.

Venäläisessä lehdessä "Pravo i bezopasnost" on julkaistu Korsantijan ja Maksimenkon artikkeli, joka käsittelee rikollisuuden syitä Venäjän federaation alueella. Artikkelin mukaan köyhyys on suurimpia ongelmia Venäjällä nykypäivänäkin ja samalla yleisempänä rikokseen johtavana syynä. Huomattava osa Venäjän väestöstä elää alla sen minimitulorajan, joka on tarkoitettu välttämättömien tarpeiden tyydyttämiseen. Köyhyyden pohjan muodostavat kodittomat, prostituutit yms. Näiden ryhmien sisällä tapahtuu päivittäin useita törkeitä rikoksia, jotka eivät tule kenenkään tietoon ja jäävät siten rekisteröimättä.⁶

Suuret erot väestön varallisuudessa, toisin sanoen keskiluokan vähäisyys, motivoivat itseään köyhiksi tuntevia ryhtymään rikoksiin. Kyseisen artikkelin kysely osoitti, että 19% vastanneista olisi valmis rikosiin materiaalsen statuksensa nostamiseksi. 84% vastanneista koki jonkinlaista aggressiivisuutta ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan ja 47% heistä oli myöntänyt tehneensä ainakin jonkinlaisen lainrikkomuksen. Syinä olivat mm. epäoikeudenmukaisuuden tunne, taloudelliset ongelmat sekä alkoholin ja huumausaineiden käyttö. Myös työttömien rikostekijöiden määrä osoittaa työttömyyden negatiivisen vaikutuksen ulottuvan rikollisuuteen asti. Myös rankaisemattomuus rikoksista ja lainrikkomuksista on yksi rikollisuuden syistä,

⁵ Koistinen 2012, s. 184-185.

⁶ Korsantija & Maksimenko, Pravo i bezopasnost, 2/2009: Osnovnye prichiny prestupnosti v RF. Luettavissa http://dpr.ru/pravo/pravo_27_25.htm. Viitattu 12.12.2015.

mikä näyttää kasvattavan piilorikollisuutta.

Myös maahanmuutto Venäjälle heijastuu negatiivisesti rikollisuuteen. Yhä useammin ulkomaalainen on rikoksentekijänä taikka rikoksen kohteena. Useimmiten rikokset tapahtuvat maahanmuuttajien kesken. Laittoman maassa oleskelun takia rikokset eivät tule lainvalvontaviranomaisten tietoon vaan kasvattavat maan korruptio-tilannetta entisestään. Korruption yleisyys Venäjällä onkin synnyttänyt suurta epäluottamusta maan lainvalvontaviranomaisia kohtaan. Kyselyn mukaan reilusti yli puolet kansalaisista ei luota viranomaisten toiminnan tehokkuuteen ja uskoo rikosprosessin olevan kalliimpi ja tehottomampi vaihtoehto kuin lahjuksen antaminen. Samalla ajatus korruption mahdollisuudesta vähentää rikosvastuun pelkoa ja lisää siten rikollisuutta.

Negatiiviset kehityssuunnat Venäjän kansalaisten moraalissa ja ajatusmalleissa vaikuttavat myös rikollisuuden kasvuun. Vakiintunut ajatus siitä, että ”raha on valtaa”, ”kukin huolehtii itsestään” ja ”sinä minulle, minä sinulle”, on huolestuttava ilmiö. Juuri nämä ajatukset muuttuvat reaalisiksi rikostunnusmerkistön mukaisiksi teoiksi. Melkein 90% Korsantijan ja Maksimenkon artikkelin kyselyyn osallistuneista oli sitä mieltä, että vain moraalista ja lakia rikkomalla voi menestyä taikka jäädä henkiin maan nykyisissä olosuhteissa. Oikeussosiologit lähtevät siitä, että syynä tällaiseen asennoitumiseen on vääränlainen kasvatus, mikä näkyy jo nuorisorikollisuuden huolestuttavassa määrässä.⁷

Tilastotietojen kohdalla todettiin jo, että alkoholin ja huumausaineiden alaisena tehtyjen rikosten määrä on huomattava. Näistä rikoksista noin joka neljäs on törkeä taikka erityisen törkeä. Yli puolet tapoista tai tapon yrityksistä sekä seksuaalirikoksista oli tehty alkoholin vaikutuksen alaisena. Tutkimukset ovat osoittaneet, että vuosittain noin viiden miljoonan ihmisen alkoholin käyttö voidaan lukea vakavaksi sairaudeksi, mutta vain harva hakeutuu vieroitukseen.

⁷ Korsantija & Maksimenko, Pravo i bezopasnost, 2/2009: Osnovnye prichiny prestupnosti v RF. Luettavissa http://dpr.ru/pravo/pravo_27_25.htm. Viitattu 12.12.2015.

Rikoskoodeksin 23 §:n mukaan henkilö on vastuussa tekemistään rikoksista myös päihtymystilassa.⁸

Huumausainerikoksiin perehtyneiden asiantuntijoiden mukaan Venäjällä noin 5,5 miljoonaa käyttää huumeita säännöllisesti. Viimeisen 10 vuoden aikana huumeidenkäyttö on kahdeksankertaistunut. Huumausaineiden käyttäjien alin keskivertoikä on laskenut seitsemästätoista vuodesta yhteentoista ikäluokkaan. Useimmiten rikosentekijänä on alle 30-vuotias huumausaineriippuvainen. Päivittäin Venäjällä konfiskoidaan vähintään 10 kiloa heroiniä. Suurin osa huumeista tulee Keski-Aasiasta, Kazakstanista, Ukrainasta, Moldovasta, Valko-Venäjältä, Armeniasta ja Azerbaidžanista.⁹

Korsantijan ja Maksimenkon artikkelin mukaan on turhaa odottaa merkittäviä myönteisiä muutoksia rikollisuudessa nyky-Venäjällä. Rikollisuutta ei voida poistaa kokonaan, mutta siihen voidaan vaikuttaa. Rikollisuuden syitä ja yhteiskunnan ongelmia tulisi lähteä tarkastelemaan seuraavasta ajatuksesta: Syy tekee tietyn teon mahdolliseksi, olosuhteet puolestaan mahdollistavat sen toteuttamisen. Heijastaako rikollisuuden huolestuttava määrä rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän toimimattomuutta? Voidaanko kasvavaa rikollisuutta pitää merkinä rangaistusjärjestelmän uudistamisen tarpeesta? Selvää on ainakin se, että rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmä tulee sovitaa paremmin yhteiskuntaan ja sen erityispiirteisiin. Tutkimusten ja tilastotietojen tulokset vaativat muutoksia Venäjän rangaistusjärjestelmän uudelleenkatsomiseksi.

Kukin valtio ymmärtää rikollisuuden, sen luonteen ja syyt omalla tavallaan, sekä puuttuu siihen parhaaksi katsomallaan tavalla ottaen huomioon valtion poliittisen ja yhteiskunnallisen tilanteen. Rikollisuus voidaan määritellä monella tavoin. Venäläisessä oikeuskirjallisuudessa rikollisuudesta on käytetty monesti määritelmää, jonka mukaan rikollisuus on kaikista rikoksista koostuva, tietyinä

⁸ Korsantija & Maksimenko, Pravo i bezopasnost, 2/2009: Osnovnye prichiny prestupnosti v RF. Luettavissa http://dpr.ru/pravo/pravo_27_25.htm. Viitattu 12.12.2015.

⁹ Chufarovskij 2014, s. 126-127.

aikana ja tietyssä yhteiskunnassa ilmenevä oikeussosiologinen ilmiö, joka on osoitettavissa niin määrällisesti kuin lajillisestikin.¹⁰

2.2 Rikos Venäjän rikoskoodeksin mukaan

Venäjän rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ymmärtäminen alkaa rangaistukseen johtavan rikoksen määritelmästä Venäjän rikosoikeudessa. *Nulla poena sine lege* eli rikoksesta säädetyn rangaistuksen on perustuttava lakiin. Venäjän tärkeimmän oikeuslähteen rikosoikeudessa muodostaa, Venäjän perustuslain (VPL) lisäksi, Venäjän rikoskoodeksi (RK). Duuma hyväksyi kyseisen koodeksin 24.3.1996 ja se tuli voimaan 1997 vuoden alusta. Venäjän rikoskoodeksi on voimassa koko federaation alueella.

RK, joka sisältää yhteensä 360 pykälää, koostuu kahdesta osasta, yleisestä osasta ja erityisestä osasta. Yleinen osa koostuu mm. rikosoikeuden periaatteista, rikosvastuun perusteista, rikoksen käsitteestä, syyllisyyden määrittelystä, rangaistulajeista ja niiden määräämisestä. Erityinen osa (105-360 §) sisältää rikoslajit ja niistä seuraavat rangaistukset.

Sisällöltään Venäjän RK on monin osin samanlainen kuin Suomen rikoslaki (RL), sillä RK pohjautuu, Venäjän perustuslain (VPL) lisäksi, kansainvälisiin periaatteisiin ja normeihin, jotka koskevat myös Suomea. Demokraattisen oikeusvaltion piirteitä näkyy Venäjän RK:ssa mm. koodeksin alkuun otetuissa oikeusperiaatteissa. RK perustuu seuraaviin oikeusperiaatteisiin: laillisuusperiaate, yhdenvertaisuusperiaate, syyllisyysperiaate, oikeudenmukaisuusperiaate ja humanismiperiaate.¹¹

Kuten Suomessakin, oikeudenmukaisuusperiaate ja suhteellisuusperiaate toimivat Venäjällä lähtökohtana rangaistuksen määräämisessä. Venäjällä oikeusperiaatteiden tärkeyttä ei kuitenkaan aina sisäistetä eikä oteta huomioon

¹⁰ Chufarovskij 2014, s. 18.

¹¹ Toivola, Ruslex venäläistä lakia suomeksi 2007, s. 120.

lakiehdotuksissa. Oikeusperiaatteita ei pidetä Venäjällä riittävässä määrin rikosoikeuden perustana vaan niillä ”koristellaan” valtion luomaa rikosoikeudellista lainsäädäntöä.

Laillisuusperiaate kyllä toteutuu Venäjällä, sillä Venäjällä kaikki rikoksiksi säädetyt teot löytyvät RK:sta. Kyseessä ei ole rikos, jos se ei löydy kyseisestä koodeksista. Suomessahan rangaistussäännöksiä löytyy RL:n ulkopuoleltakin. Venäjällä lainvastaisia tekoja ovat rikosten lisäksi rikkomukset, joita säätelee oma lakinsa ”Koodeksi hallinnollisista rikkomuksista” (HRK).¹² Rikkomukset eivät ole tekoina yhteiskunnallisesti vaarallisia, vaan ainoastaan haitallisia. Esimerkiksi rattijuopumus on Venäjällä rikkomus eikä rikos, toisin kuin Suomessa.¹³ Venäjällä hallinnollisten lainrikkomuksen erottaminen rikoksesta on hyvin tärkeää, sillä ne jäävät rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän ulkopuolelle ja niitä koskevat omat rangaistukset.

Suomessa kaikki teot, joista on säädetty rangaistus, ovat rikoksia. Suomen rikosoikeudessa rikos määritellään yleensä tunnusmerkistön mukaiseksi, oikeudenvastaiseksi ja syyllisyyttä osoittavaksi teoksi. Tunnusmerkistönmukaisuus tarkoittaa rikoslainsäädännössä määritettyä tekoa, josta seuraa rangaistus ja rikoslaissa puolestaan kerrotaan, mitä pidetään rangaistuksena. Oikeusvastaisuutta on tapana tarkastella oikeuttamisperusteiden kautta, jolloin sellaisen vallitessa teko on oikeudenmukainen eikä siten ole rikos. Syyllisyys taas ilmenee tahallisuutena tai huolimattomuutena.¹⁴

Venäjällä puolestaan rikoksen käsite on kirjoitettu suoraan lakiin. RK 14 §:n mukaan *”Rikokseksi katsotaan syyllisyyttä osoittava yhteiskunnallisesti vaarallinen teko, joka on kielletty tällä koodeksilla rangaistuksen uhalla”*. Rikoksen tunnusmerkit ovat siis yhteiskunnallinen vaarallisuus, oikeudenvastaisuus, syyllisyys ja rangaistavuus.

¹² Koistinen 2006, s. 7-8.

¹³ Toivola, Ruslex venäläistä lakia suomeksi 2007, s. 122.

¹⁴ Utriainen, Oikeus tänään osa I 2015, s. 222.

Rikoksen tärkein elementti on yhteiskunnallinen vaarallisuus, sillä se erottaa rikoksen muista lainvastaisista teoista. Jos teko on vähäinen, se ei ole yhteiskunnallisesti vaarallinen vaikka se sisältäisi muodollisesti tunnusmerkistön elementit. Yksittäisen teon ja rikollisuuden yhteiskunnallisen vaarallisuuden määrittäminen on hankalaa, sillä se on dynaamista ja sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan.¹⁵

RK:n kommentaareissa on tarkennettu yhteiskunnallisen vaarallisuuden arviointia sen luonteen ja asteen mukaan. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne määräytyy teon kohteen perusteella. Toisin sanoen esimerkiksi henkeen kohdistuvilla rikoksilla on sama yhteiskunnallinen vaarallisuus. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden aste puolestaan määräytyy konkreettisella teolla aiheutetuissa seuraamuksissa. Siihen vaikuttavat mm. rikoksen tekotapa, aika, paikka ja muut olosuhteet. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden aste voi vaihdella samantyyppisten rikosten kohdalla niiden kvalifioinnin perusteella. Näissä tapauksissa yhteiskunnallisen vaarallisuuden aste heijastuu rikosnimikkeen sanktioissa. Jos taas kyseessä on saman kvalifioinnin erilaiset rikokset, yhteiskunnallinen vaarallisuus voi vaihdella. Loppuun saatetulla varkaudella on suurempi yhteiskunnallinen vaarallisuus kuin keskeen jätetyllä. Tällöin rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden aste näkyy tuomioistuimen antamassa rangaistuksessa eikä laissa rikoksesta määrätyssä sanktiossa. Näin ollen yhteiskunnallisella vaarallisuudella on hyvin tärkeä rooli rikoksen määrittämisessä ja rangaistuksen määräämisessä. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen perusteella rikokset ryhmitellään Venäjällä lieviin, keskitörkeisiin, törkeisiin ja erityisen törkeisiin rikoksiin.¹⁶ Rikoksen kategoriat (RK 15 §) näkyvät seuraavan sivun taulukosta.

¹⁵ Koistinen 2006, s. 7-8.

¹⁶ Rarog 2013, s. 27-31.

Taulukko 1. Rikoksen kategoriat.¹⁷

	<i>Syyllisyyden muoto</i>	<i>RK:n erityisen osan enimmäisrangaistus</i>
Lievä rikos	Tahalliset teot	Korkeintaan 3 vuotta vankeutta
	Tuottamukselliset teot	Korkeintaan 3 vuotta vankeutta
Keskitörkeä rikos	Tahalliset teot	Korkeintaan 5 vuotta vankeutta
	Tuottamukselliset teot	Vähintään 3 vuotta vankeutta
Törkeä rikos	Tahalliset teot	Korkeintaan 10 vuotta vankeutta
Erityisen törkeä rikos	Tahalliset teot	Vähintään 10 vuotta vankeutta

Vuonna 2013 kaikista rekisteröidyistä rikoksista Venäjällä lieviä rikoksia oli 42%, keskitörkeitä rikoksia 33,5%, törkeitä rikoksia 19% ja erityisen törkeitä 5.5%.¹⁸

Oikeudenvastaisuus toisena rikoksen elementtinä otettiin Venäjän rikoskoodeksiin vasta vuonna 1958. Oikeudenvastaisuus lainsäädännössä osoittaa rikosoikeudellisen normin vastaista toimintaa. Venäjällä RK:n rikosoikeudellinen oikeudenvastaisuus tarkoittaa nimenomaan kyseisen koodeksin vastaista toimintaa, sillä Venäjällä kaikki rikoksiksi säädetyt teot sisältyvät RK:iin.¹⁹

Syyttömyysolettama on kirjattu Venäjän perustuslakiin (VPL 49 §), jonka mukaan rikollisesta teosta syytettynä oleva henkilö on syytön kunnes hänen syyllisyytensä on todistettu lain säätämässä järjestyksessä ja lainvoimaisella tuomiolla. Venäjän RK:n mukaan syyllisenä pidetään henkilöä, joka on tehnyt tahallisen tai tuottamuksellisen teon. Venäjällä tahallisuuden muodot, jotka ovat välitön ja epäsuora, määritellään suoraan laissa. Suomessa muiden kuin seurausrikosten tahallisuus perustuu lähinnä oikeuskirjallisuuteen.

¹⁷ Ugolovnyj kodeks Rossijskoj federacii ot 13.06.1996 N 63-F3.

¹⁸ Oreshkina, Ugolovnoe pravo: Strategija razvitiya v XXI veke 2015, s. 183.

¹⁹ Rarog 2013, s. 26.

Tuottamukselliset rikokset jaetaan Venäjällä kevytmielisiin ja huolimattomiin. Suomessa tuottamuksena yleensä ymmärretään huolellisuuden laiminlyöntiä. Sekä Venäjällä että Suomessa tuottamuksellinen teko katsotaan rikokseksi vain kun laissa on siitä erikseen säädetty.²⁰ Syyllisyyden muodolla on olennainen merkitystä rangaistuksen määräämisessä.

Venäjällä rikosvastuun perusteena on teko, joka sisältää kaikki rikoksen elementit, joita ovat objekti, objektiivinen puoli, subjekti ja subjektiivinen puoli. Kyseiset neljä elementtiä ovat vakiintuneet Venäjän rikosoikeudessa jo Neuvostoliiton ajoista lähtien. Jos yksikin näistä elementeistä puuttuu, kyseessä ei ole rikos.²¹

Venäjällä rikoksen *objektilla* tarkoitetaan suojelukohdetta, johon rikos kohdistuu. Toisin sanoen objektin muodostavat yhteiskunnalliset suhteet, joita rikoskoodeksi suojelee. Nämä luetellaan RK 2 §:ssa. Niitä ovat mm. ihmisten henki, vapaus, omaisuus sekä yhteiskunnan turvallisuus. Suojeluobjektien mukaan jakaantuvat RK:n erityisen osan kuusi päälukua.²²

Objektiivinen puoli pitää sisällään elementtejä, jotka kuvastavat rikoksen kulkua ulkoa päin. Näihin elementteihin luetaan yhteiskunnallisesti vaarallinen teko eli toiminta tai laiminlyönti, yhteiskunnallisesti vaarallinen seuraus, syy-yhteys yhteiskunnallisesti vaarallisen teon ja seurauksen välillä sekä muut rikoksen tekemiseen liittyvät seikat: tekotapa, tekoväline, tekopaikka, tekoaika ja teon olosuhteet.²³ Objektiivisella puolella on suuri merkitys mm. teon kvalifioinnissa, rikosten erottamisessa hallinnollisista lainrikkomuksista sekä rangaistusta lieventävien ja koventavien seikkojen arvioinnissa.²⁴

Subjektilla tarkoitetaan rikoksentekijää, jonka tulee täyttää tietyt edellytykset

²⁰ Koistinen 2006, s. 58-60.

²¹ Koistinen 2012, s. 119.

²² Gladkih & Kurcheev 2015, s. 37.

²³ Gladkih & Kurcheev 2015, s. 40.

²⁴ Koistinen 2012, s. 132.

rikosvastuuseen saattamiseksi. Edellytyksenä on riittävä ikä ja syyntakeisuus. Venäjällä rikosvastuussa on vain 1) syyntakeinen 2) luonnollinen henkilö, 3) joka on täyttänyt kuusitoista vuotta. RK 20 §:ssä on tyhjentävä luettelo kahdestakymmenestä rikoksesta, joiden kohdalla rikosvastuu alkaa jo 14-vuotiaana. Suomessahan rikosoikeudellinen vastuu alkaa aina 15-vuotiaana. Tässä on hyvä huomata, että Venäjällä oikeushenkilö ei voi olla rikosvastuussa. Syyntakeettomuus ei varsinaisesti eroa Suomen syyntakeettomuudesta, mutta Venäjällä ei ole alentunutta syyntakeisuutta. Rangaistusta määrättäessä tuomioistuin voi kuitenkin ottaa huomioon psyykkisen häiriötilan (RK 22 §), jolla voi olla merkitystä rangaistuksen ja pakkohoidon määräämisessä, mutta se ei poista syyntakeisuutta.²⁵

Subjektiivisella puolella ymmärretään tekijän psyykkistä tilaa (ajatukset, tahdonvoima, tunteet) yhteiskunnallisesti vaarallisen teon tekemisen yhteydessä. Subjektiivisen puolen muodostavat syyllisyys, rikoksen motiivi ja rikoksen tavoite. Subjektiivinen puoli on hyvin laaja ja vaikeasti arvioitavissa oleva rikoksen tunnusmerkistön elementti.²⁶

Venäjällä rikoksen neljän elementin kokonaisuus (sostav prestuplenija) määrittää siis sen, onko teko tai laiminlyönti rikos vai ei. Suomessa puolestaan oikeudellisesti relevantit tosiseikat järjestetään tunnusmerkistön alle. Kyseessä on rikos, mikäli konkreettinen toiminta on subsumoitavissa rikosoikeudelliseen normiin.²⁷

2.3 Rikosta seuraava rangaistus ja sen tavoitteet

Suomessa rangaistusta on luonnehdittu muodollisesti kertomalla, mitkä seuraamukset ovat rangaistuksia (RL 6:1). Venäjällä rangaistuksen merkitys

²⁵ Gladkih & Kurcheev 2015, s. 46.

²⁶ Gladkih & Kurcheev 2015, s. 53.

²⁷ Utriainen, Oikeus tänään osa I 2015, s. 225.

ilmenee suoraan laista. Venäjän RK 43 §:n mukaan *”Rangaistus on valtion pakkokeino, joka määrätään tuomioistuimen tuomiolla. Rangaistus määrätään henkilölle, jonka on todettu syyllistyneen rikokseen. Rangaistuksen tavoitteena on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden palauttaminen, tuomitun ojentaminen ja uusien rikosten ehkäisy”*.

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden palauttamisella tarkoitetaan rikoksen seurauksena yksilölle ja yhteiskunnalle aiheutettujen vahinkojen kompensatiota. Kompensatio tapahtuu negatiivista vaikutusta luovan ”tuomittu-statusen” asettamisella tuomitulle sekä erilaisilla tuomittuun kohdistuvilla materiaalisilla ja ei-materiaalisilla rajoituksilla ja menetyksillä. Tuomitun ojentamisen tarkoituksena on auttaa rikoksesta tuomittua sisäistämään asiallista suhtautumista ihmisiä, työntekoa ja yhteiskuntaa kohtaan sekä kannustaa lainsäädännöllisten normien ja traditioiden noudattamisessa. Ojentaminen pyritään saavuttamaan säädetyn rangaistuksen suorittamisella, kasvatuksellisilla keinoilla, yhteiskunnallisesti hyödyllisillä töillä, koulutuksen järjestämisellä ja sosiaalisella vaikutuksella. Ojennuksessa käytetyt keinot määräytyvät rangaistuslajin, rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen, tuomitun yksilöllisten seikkojen sekä hänen käyttäytymisensä perusteella.²⁸

Rangaistuksen määräämisen selityksiä ja tavoitteita on pohdittu erilaisten rangaistusteorioiden avulla niin Venäjällä kuin Suomessakin. Matikkala on kirjoittanut, että rangaistuksen tärkeimpänä tavoitteena on uusien rangaistusten ehkäisy. Pelotusprevention mukaan ihmiset pidättyvät rikoksista, rikoksesta seuraavan rangaistuksen pelossa. Integraatioteorian lähtökohtana puolestaan on se, että lain noudattamisesta on tullut tapa, sillä ihmiset haluavat tehdä oikein ja rangaistusjärjestelmä ilmentää eron hyvän ja pahan välillä. Rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteena on siis haitallisten tekojen jääminen tekemättä mahdollisimman suuressa määrin. Tämä puolestaan edellyttää rangaistusjärjestelmän uskottavuutta ja rangaistuksilta tuntuvuutta.

²⁸ Kruglikov 2014, s. 340-343.

Tarkoituksena ei kuitenkaan ole liiallinen ankaruus rangaistuksessa.²⁹ Oikeussosiologiset tutkimukset nimittäin osoittavat, että esimerkiksi vankeusrangaistuksen pituudella on merkitystä rangaistuksen tavoitteiden saavuttamisessa. Liian lyhyt vankeusrangaistus ei vaikuta riittävässä määrin rikoksentekijään, kun taas liian pitkän tuomion vaikutus on toivotun tuloksen kannalta päinvastainen. Venäjällä tehtyjen eräiden oikeussosiologisten tutkimuksien mukaan vankeusrangaistuksen vaikutus tuomittuun on suurimmillaan yhdeksästä kymmeneen vuoteen määrättyjen rangaistusten kohdalla.³⁰

Rikoksentekijät ovat yksilöinä kaikki erilaisia eivätkä rikoksetkaan ole samanlaisia. Näin ollen yleisiin rangaistuksen tavoitteisiin on lähestyttävä yksilöllisellä tasolla. Yksilöllisellä tasolla uusia rikoksia pyritään ehkäisemään rangaistuksen määräämisen ja täytäntöönpanon hallinnalla, tuomitun ojentamiskeinojen määrittelyllä, tuomitun oikeuksien ja intressien suojelulla sekä auttamalla tuomittua sosiaalisessa selviytymisessä.³¹

Oikeudenmukainen rangaistus edesauttaa saavuttaman Venäjän RK 2 §:ssa luetellut koodeksin tehtävät eli suojelemaan ihmisten ja kansalaisten oikeuksia ja vapauksia, omaisuutta, yleistä järjestystä sekä turvallisuutta, ympäristöä ja perustuslakijärjestelmää. Ihmiskunnan rauhan ja turvallisuuden luonti sekä rikollisuuden ennaltaehkäisy kuuluvat myös RK:n tehtäviin. Rangaistuksen tavoitteiden saavuttaminen ei saa kuitenkaan aiheuttaa fyysistä kärsimystä eikä alentaa ihmisarvoa. Rangaistuksen määräämisen lähtökohtana on siten RK 6 §, jonka mukaan rangaistuksen ja muiden rikosoikeudellisten toimenpiteiden on oltava oikeudenmukaisia eli niiden tulee vastata rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonnetta ja astetta, rikoksen olosuhteita sekä syyllisen yksilöllisiä seikkoja.³² Tavoitteenahan ei ole itse rangaistus, vaan sen avulla RK:ssa säädettyjen tavoitteiden saavuttaminen.

²⁹ Matikkala 2010, s. 4-7.

³⁰ Kruglikov 2014, s. 379.

³¹ Gladkih & Kurcheev 2015, s. 104-105.

³² Rarog 2013, s. 103-104.

3. RANGAISTUSLAJIT VENÄJÄLLÄ

Tänä päivänä Venäjän rikoskoodeksiin on kirjattu 13 rangaistuslajia, jotka löytyvät RK 44 §:stä. Rangaistuslajit on lueteltu lievimmästä rangaistuksesta ankarampaan ja luettelo on tyhjentävä. Rangaistuksia ovat:

1. sakko
2. viraltapano tai toimintakielto
3. erityis-, sotilas- tai kunnia-arvon menettäminen, luokka-arvon ja valtiollisen palkinnon menettäminen,
4. pakolliset työt
5. ojennustyöt
6. sotapalvelun rajoittaminen
7. vapauden rajoittaminen
8. velvoittavat työt
9. aresti
10. sotilaskurinpitojoukossa pitäminen
11. määräaikainen vankeus
12. elinkautinen vankeus
13. kuolemantuomio

Venäjän RK ryhmittelee rangaistuslajit perusrangaistuslajeihin, lisärangaistuslajeihin ja sekä perus- että lisärangaistuslajeihin, jotka muodostavat RK:n yleisen rangaistusjärjestelmän. Seuraavan sivun taulukko osoittaa kunkin rangaistuksen kohdalla, onko se määrättävissä perusrangaistuksena, lisärangaistuksen tai molempina.

Taulukko 2. Venäjän rangaistuslajit.³³

Perusrangaistuslajit	Lisärangaistuslajit	Perus- ja lisärangaistuslajit
Sakko		Sakko
Viraltapano tai toimintakielto		Viraltapano tai toimintakielto
	Erityis-, sotilas- tai kunnia-arvon menettämistä, luokka-arvon ja valtiollisen palkinnon menettäminen	
Pakolliset työt		
Ojennustyöt		
Sotapalvelun rajoittaminen		
Vapauden rajoittaminen		Vapauden rajoittaminen
Velvoittavat työt		
Aresti		
Sotilaskurinpitojoukossa pitäminen		
Määräaikainen vankeus		
Elinkautinen vankeus		
Kuolemantuomio		

Alaikäisiä (14-17 -vuotiaita) rikoksentekijöitä koskee erityinen rangaistusjärjestelmä, josta säädetään RK 88 §:stä. Siihen palataan erillisessä kappaleessa. Venäjän rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä koostuu siis yleisestä ja erityisestä rangaistusjärjestelmästä sekä muista rikosoikeudellisista seuraamuksista, joita ovat lääketieteellisuonteiset pakkokeinot ja konfiskaatio (RK 15 luku). Rangaistusten täytäntöönpanosta säädetään Koodeksissa rangaistuksen täytäntöönpanosta (Ugolovno-ispolnitelnuj kodeks Rossijskoj Federacii ot 08.01.1997 N 1-F3). Venäjän federaation Korkeimman oikeuden kaikista tuomareista koostuvan täysistunnon (plenumin) määräykset ohjaavat tuomioistuimia lain soveltamisessa. Rangaistuksen määräämisessä tärkeä

³³ Ugolovnyj kodeks Rossijskoj federacii ot 13.06.1996 N 63-F3.

asema on määräyksellä ”Venäjän federaation tuomioistuinten oikeuskäytännöstä rangaistuksen määräämisessä” (Postanovlenie Plenuma Verhovnogo Suda RF ot 22.12.2015 N 58 ”O praktike naznachenija sudami Rossijskoj Federacii ugolovnogo nakazanija”).

Suomessakin rangaistukset (RL 6:1) voidaan jakaa päärangaistuksiin ja lisärangaistuksiin. Yleensä rangaistuksia on kuitenkin tapana jakaa yleisiin ja erityisiin. Tänä päivänä Suomen rikosoikeudessa yleisiä rangaistuksia ovat lievemmästä ankarimpaan: rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus. Erityisiä rangaistuksia ovat alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta määrättävä nuorisorangaistus, virkamiehiä koskeva varoitus ja viraltapano, sotilaille tuomittavat kurinpitorangaistukset ja oikeushenkilöiden kohdalla yhteisösakko.

Toisin kuin Venäjällä, Suomessa seuraamusjärjestelmän lähtökohtana ovat harvat rangaistuslajit ja järjestelmän yksinkertaisuus. Harvoille seuraamuslajeille rakentuvan seuraamusjärjestelmän on ajateltu olevan selväpiirteinen ja rangaistuksen tavoitteita tukeva.³⁴ Venäjällä laaja rangaistuslajillisuus on aiheuttanut monenlaisia ongelmia. Osaa rangaistuksista ei resurssien puutteen vuoksi ole otettu käyttöön, osaa puolestaan käytetään hyvin harvoin ja useita rangaistuslajeja koskevat omat sovellettavuusongelmat.

Seuraavaksi jokainen rangaistuslaji tarkastellaan erikseen. Yllä mainitun lainsäädännössä esiintyvän jaottelun lisäksi, kirjallisuudessa rangaistukset on tapana jakaa niiden luonteen mukaan moraaliin vaikuttaviin rangaistuksiin, omaisuutta rajoittaviin rangaistuksiin, työntekoa rajoittaviin rangaistuksiin, vapauteen kohdistuviin rangaistuksiin ja kuolemantuomioon.³⁵ Käytän tutkielmassa kyseistä jaottelua.

³⁴ Melander 2015, s. 157.

³⁵ Kruglikov 2014, s. 349-350.

3.1 Moraaliset rangaistukset

Jokainen rangaistus vaikuttaa tuomittuun negatiivisesti myös henkisellä tasolla. Kyseisen ryhmän rangaistuksilla on kuitenkin erityinen asema moraaliin osalta, sillä rangaistuksen itse tarkoitus on herättää tuomitussa syyllisyyden tunteen ja häpeän. Erityis- sotilas- tai kunnia-arvon menettäminen, luokka-arvon ja valtiollisen palkinnon menettäminen on tällainen rangaistus Venäjällä.³⁶

3.1.1 Erityis-, sotilas- tai kunnia-arvon menettäminen, luokka-arvon ja valtiollisen palkinnon menettäminen

RK 48 §:n erityis- sotilas- tai kunnia-arvon menettäminen, luokka-arvon ja valtiollisen palkinnon menettäminen on lisärangaistustyyppi, joka on määrättävissä vain törkeistä ja erityisen törkeistä rikoksista, eikä sen käyttö edellytä rikoksen sanktio-osassa erillistä mainintaa. Itse asiassa Venäjän RK:ssa ei ole yhdessäkään erityisen osan sanktiossa kyseistä rangaistustyyppiä. Näin ollen rangaistuksen käyttö on tuomarin omassa harkinnassa. Sen määrääminen ei kuitenkaan ole tuomarin velvollisuus vaan oikeus. Tuomarin on ennen kyseisen rangaistustyyppin määräämistä tehtävä perusteellinen analyysi henkilöön liittyvistä seikoista, rikosta edeltävistä olosuhteista, rikoksen kulkuun vaikuttavista seikoista sekä rikoksen jälkeen ilmenevistä olosuhteista. Analyysin lopputuloksesta on ilmeistä vahvat perusteet rangaistuksen määräämisen tarpeelle.³⁷

Erityisarvolla tarkoitetaan mm. sisäasiainministeriön, tullin tai verohallinnon viranomaiselle myönnettyä arvollista asemaa. *Sotilasarvo* puolestaan myönnetään tietyille sotapalveluksessa arvollisessa asemassa olevalle. *Kunnia-arvo* myönnetään mm. erityisen korkeasta asiantuntemuksesta tai merkittävästä saavutuksesta omalla alalla. Tällaisia ovat esimerkiksi Venäjän federaation menestyvä juristi tai Venäjän federaation arvostettu artisti. *Luokka-arvon* voi

³⁶ Kruglikov 2014, s. 354.

³⁷ Kruglikov 2014, s. 355-356.

saada valtion palveluksessa oleva korkean aseman statuksessaan saavuttanut henkilö laajan asiantuntemuksen ja työkokemuksen avulla. *Valtiollisella palkinnolla* puolestaan tarkoitetaan palkintoa, joka on myönnetty valtion ja sen kansan eteen tehdyistä teoista, mm. kulttuurissa, tieteessä tai hyväntekeväisyydessä.³⁸

Kyseisen rangaistuslajin erityispiirteenä on juuri se, että se on tuomarin harkinnassa kunkin rikoksen kohdalla ja se on pysyvä. Rangaistuksen tarpeen arvioinnissa, tuomarin on kiinnitettävä erityistä huomiota henkilöön liittyvien seikkojen lisäksi, nimenomaan henkilön statuksen ja rikoksen väliseen yhteyteen. Koska kyseiselle rangaistuslajille ei ole asetettu tarkempia määräämisedellytyksiä koodeksissa, Venäjän oikeuskäytännössä esiintyy silloin tällöin rangaistuksen väärinkäyttöä.

Viimeisimpien vuosien VF:n alueiden tuomioistuinten ratkaisuihin, kyseisen rangaistuslaji esiintyi useimmiten lahjusrikosten ja vallan väärinkäyttörrikosten kohdalla. Esimerkkinä kyseisen rangaistuslajin määräämisestä on Orlovskin alueen tuomioistuimen ratkaisu, jossa oli kysymys lahjuksen ottamisesta (RK 290.3 §). Tuomitulle määrättiin 75 000 ruplan suuruisen sakkorangaistuksen ja kahden vuoden toimintakiellon lisäksi luutnantin aseman menettäminen.³⁹

3.2 Omaisuutta rajoittavat rangaistukset

Omaisuutta rajoittavien rangaistusten tarkoituksena on huonontaa tuomitun varallisuustilannetta. Eniten tämän kategorian rangaistuksia on käytetty omaisuusrikoksissa. Tällä hetkellä Venäjällä sakko on ainoa omaisuuteen kohdistuva rangaistuslaji. Vuoteen 2003 asti konfiskaatio luettiin Venäjällä yhdeksi rangaistuslajiksi, minkä jälkeen konfiskaatio rangaistuslajina kumottiin

³⁸ Rarog 2013, s. 113-114.

³⁹ Orlovskin alueen TI ratkaisu, 22-130/2016. Luettavissa <https://rospravosudie.com/court-orlovskij-oblastnoj-sud-orlovskaya-oblast-s/act-503467889/>. Viitattu 12.2.2016.

ja otettiin takaisin käyttöön vasta vuonna 2006 muuna rikosoikeudellisena seuraamuksena (Federatiivinen laki 27.07.2006 N 153-F3). Ennen konfiskaation poistamista sen soveltaminen oli aiheuttanut epäkohtia. Konfiskaatio saatettiin kohdistaa tuomitun koko omaisuuteen, myös laillisesti hankittuun. Se määrettiin yleensä pitkäaikaisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena törkeistä ja erityisen törkeistä rikoksista. Tämän seurauksena konfiskaatiosta kärsivät ensisijaisesti tuomitun perhe. Konfiskaation poistaminen aiheutti tehokkaan järjestäytyneen rikollisuuden torjuntakeinon poistamisen ja Venäjää sitovien kansainvälisten velvoitteiden rikkomista. Nykypäivänä konfiskaatio löytyy RK 15 luvusta, jonka mukaan konfiskoitavaksi kuuluu rikoksella hankittu omaisuus. Konfiskaatiosäännöksissä on lueteltu ne rikokset, joiden kohdalla konfiskaatio on käytettävissä. On epäselvää, mitä logiikkaa lainsäätäjä on käyttänyt tällaisen luettelon luomisessa.⁴⁰

3.2.1 Sakko

Sakko on Venäjän rangaistusjärjestelmän lievin rangaistusmuoto, joka määrätään rahallisena perintänä RK:n asettamissa rajoissa. Sitä käytetään sekä perus- että lisärangaistuksena. Mahdollisuudesta käyttää sakkoa lisärangaistuksena on erikseen mainittava koodeksissa.⁴¹ RK 46 §:n mukaan sakon suuruus määräytyy 5 000 ruplasta 5 milj. ruplaan, palkan tai muun tulon suuruusena kahdesta viikosta viiteen vuoteen väliseltä ajanjaksolta taikka rikoksen objektin, lahjuksen, laittomasti saatujen varojen taikka muiden rahavälineiden arvon suuruusena. Yli 500 000 ruplan tai kolmea vuotta pidemmän ajanjaksoisen palkan tai muun tulon suuruinen sakko voidaan määrätä vain lain erityisessä osassa niin erikseen mainittaessa. Kun sakko määräytyy lahjuksen, laittomasti saatujen varojen tai muiden rahavälinerikosten kohdalla, sen määrääminen ei edellytä erillistä mainintaa koodeksissa. Näiden kohdalla sakko määräytyy lahjuksen, laittomasti saatujen varojen tai muiden rahavälineiden todellisen arvon mukaan, kuitenkin vähintään 25 000 ruplaa ja

⁴⁰ Koistinen 2012, s. 253-254.

⁴¹ Kruglikov 2014, s. 357.

enintään 500 000 000 ruplaa.

Ensimmäinen ristiriita sakon kohdalla koskee sen luonnetta. RK:n mukaan sakko on lievin rangaistuskeino. RK:n erityisestä osasta kuitenkin löytyy muutamia sanktioita, joiden kohdalla kahden kuukauden (vähimmäisrangaistus) mittainen ojennustyö osoittautuu lievemmäksi rangaistukseksi kuin sakkorangaistus. Nimittäin ojennustöissä palkasta pidätetään 5-20% suuruinen osa ja jos kyseessä on keskivertopalkka, niin tulojen menetyksestä aiheutuva vähennys on tietyissä tapauksissa sakkoa edullisempi rangaistus tuomitulle.⁴²

RK 46.3 §:n mukaan sakon suuruutta määriteltäessä, tuomioistuin ottaa huomioon rikoksen törkeysasteen, tuomitun ja tämän perheen varallisuustilanteen sekä muun tulon ansaintamahdollisuuden. Kyseistä lakipykälää on kritisoitu yhdenvertaisuutta horjuttavana, mutta tarkoituksenaan on parantaa sakkojärjestelmän toimivuutta. Toimivuutta on myös pyritty lisäämään mahdollistamalla sakon määrääminen maksettavaksi myös erissä, mutta ei viittä vuotta pidemmäksi ajaksi.⁴³ Venäjän Korkeimman oikeuden määräyksissä on erikseen tarkennettu, että sakon on oltava nimenomaan rahamääräinen, eikä tuomitun vaikeaa rahatilanne ei ole hyväksyttävä syy sakon maksamatta jättämiseen.⁴⁴

Sakon täytäntöönpanosta säädetään Venäjän federaation koodeksissa rangaistuksen täytäntöönpanosta (RTK 31-32 §). Määrätty sakko on maksettava 30 päivässä lainvoimaisesta tuomiosta tai henkilön katsotaan syyllistyneen sakon tahalliseen maksamatta jättämiseen. Mikäli sakko on määrätty perusrangaistuksena (lukuun ottamatta rikoksen objektin määrään perustuvia sakkoja) ja se on jätetty maksamatta, tuomioistuin määrää sakon sijasta jonkun toisen rangaistuslajin (lukuun ottamatta vankeusrangaistusta). RK:ssa on vain muutama rikos (lahjuksen antaminen ja lahjuksen ottaminen),

⁴² Morozova 2015, s. 5.

⁴³ Klenova & Tukmanov, Mirovoj sudja 2015, N1.

⁴⁴ Postanovlenie plenuma Verhovnogo suda RF ot 22.12.2015 g N 58 "O praktike naznachenija sudami RF ugovnogo nakzanija".

jonka kohdalla sakkorangaistus on muutettavissa vankeusrangaistukseksi. Maksamattomien sakkojen kohdalla, jotka määräytyvät rikoksen objektin suuruuden mukaan, tuomioistuimen on vaihdettava sakkorangaistus toiseen rangaistukseen koodeksin erityisen osan sanktioiden rajoissa. Ehdollinen rangaistus on tässä tapauksessa poissuljettu.⁴⁵

Jos sakon maksuvelvollisuuden laiminlyönti koskee sakkoa, joka on määrätty lisärangaistuksena, siirrytään sakon pakkotäytäntöönpanoon. Ennen pakkotäytäntöönpanon aloittamista tuomitulle annetaan vielä viimeinen mahdollisuus maksaa sakko viiden päivän kuluessa. Mikäli ulosottoon joudutaan turvautumaan, tuomittu velvoitetaan sakon lisäksi maksamaan 7% sakon määrästä ulosottoimenpiteistä aiheutuvia kustannuksia varten. Ulosoton kohteena voi olla tuomitun omaisuuden lisäksi myös yhteisomistus tai palkkatulo taikka muu tulo. Ensisijainen ulosoton kohde on rahamääräinen saatava. Tuomitun tuloista ulosmitattavissa on enintään 50% ja useamman täytäntöönpanoasian ollessa vireillä (esim. vahingonkorvaus, elatusapu) enintään 70%. Saatavan määrä lasketaan nettotulojen pohjalta. Mikäli sakkorangaistus on määrätty pakollisten töiden lisärangaistukseksi, ulosoton kohteena on koko palkkatulo. Laissa erikseen määrätään, mikä omaisuus ja mitkä tulot eivät ole ulosotettavissa.⁴⁶

Perusrangaistuksena sakko on melkein puolessa Venäjän RK:n rikoksista, yleensä yhtenä rangaistusvaihtoehtona. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että sen käyttö Venäjällä on vähäistä. Sakon käytön yleistäminen on otettu Venäjän federaation hankkeeseen yhdeksi tavoitteeksi. Tarkoituksena on vankiloiden kriittisen määrän ja vankeusrangaistusten ylläpitämisestä aiheutuvia suurien kustannuksien vähentäminen.⁴⁷

Sakko onkin lisätty monen rikoksen vaihtoehtoiseksi rangaistukseksi ja sen

⁴⁵ Bespalov J.F, Bespalov A.J & Gordejuk 2015, s. 13.

⁴⁶ Brilliantov & Kurganov 2013, s. 93-96.

⁴⁷ Koncepcija razvitija ugovno-ispolnitel'noj sistemy RF do 2010 goda, ot 14.09.2010 N1772-r.

lisääminen jatkuu. Venäläisessä oikeuskirjallisuudessa on paljon kyseenalaistettu sakon käyttämistä omaisuusrikosten kohdalla. Sakon maksuvelvollisuuden nähdään pakottavan rikoksentekijää uusiin omaisuusrikoksiin. Yleisimmin sakko kuitenkin määrätään Venäjällä sellaisista rikoksista kuten varkaus, petos, talousrikokset ja huumoririkokset.

Sakkoa ei siis koeta tehokkaaksi rangaistuslajiksi Venäjällä. Negatiivisia ajatuksia sakkojärjestelmästä herättää mm. se, että sakon suuruuden yhteensovittaminen rikoksen vakavuuteen on vaikeaa. Samoin tuomitun varallisuustilanteen selvittäminen on hankalaa ja sakon maksamatta jättäminen on tavallisin lopputulos tuomion antamisen jälkeisten ennustamattomien olosuhteiden muutosten seurauksena. Sakon käyttöä rangaistuslajina vähentää myös VF:n tuomioistuinten kokemattomuus kyseisen rangaistuksen käytöstä. Tilanne ei tule muuttumaan ennen kuin asiaan perehdytään täysimääräisesti ja saadaan aikaan yhtenäinen sakkojärjestelmä sekä selkeät ohjeet sen täytäntöönpanemiseksi.⁴⁸ Oikein toimii vain oikein määrätty rangaistus.

Suomessa käytössä oleva päiväsakkojärjestelmän ja sakon muuntorangaistuksen tyyppisen järjestelyn ottaminen käyttöön Venäjällä voisi olla ratkaisu ongelmaan. Suomessa sakko on yleisin rangaistus. Vuosittain määrätään noin 200 000 päiväsakkorangaistusta. Vireillä olleen hallituksen esityksen (HE 1/2016) tarkoituksena oli korottaa päivä- ja rikesakkoja sekä laajentaa rangaistusmääräysmenettelyn käyttöalaa. Toteutuessaan HE olisi laajentanut muuntorangaistuksen käyttöä Suomessa entisestään.⁴⁹

3.3 Työntekoa rajoittavat rangaistukset

Työntekoa rajoittaviin rangaistuksiin luetaan Venäjällä viraltapano tai toimintakielto, pakolliset työt, ojennustyöt ja sotapalvelun rajoittaminen.

⁴⁸ Klenova & Tukmanov (Mirovoj sudja 2015, N1)

⁴⁹ HE 1/2016.

Viraltapano tai toimintakielto sekä ojennustyöt olivat jo 1960 vuoden RK:ssa. Pakolliset työt ja sotapalvelun rajoittaminen tulivat uusina rangaistuksina vasta 1996 vuoden RK:iin. Työntekoon vaikuttavat rangaistukset rajoittavat VPL 30 §:n takaamia oikeuksia, joita ovat vapaus valita ja harjoittaa ammatillista toimintaa sekä saada vastinetta työnteosta. Kyseisten rangaistuslajien ollessa käsillä tuomittu voi menettää työoikeuden tai palkan, oikeuden rajoittamattomaan vapaa-aikaan työn ulkopuolella tai edistymiseen palvelusuhteessa. Työntekoa rajoittavat rangaistukset määrätään aina määrääjäksi ja niitä käytetään vain perusrangaistuksina, lukuun ottamatta viraltapanoa ja toimintakieltoa, joita voidaan käyttää myös lisärangaistuksina. Tähän ryhmään luetaan myös uusi rangaistuslaji: velvoittavat työt. Sitä ei ole vielä otettu Venäjällä käyttöön.⁵⁰

3.3.1 Viraltapano tai toimintakielto

RK 47 §:n viraltapanolla tai toimintakiellolla tarkoitetaan kieltoa olla valtion tai aluehallintoviranomaisten palveluksessa taikka harjoittaa tiettyä ammatillista tai muunlaista toimintaa. Mikäli kyseinen rangaistuslaji määrätään perusrangaistuksena, sen kesto on yhdestä vuodesta viiteen vuoteen ja lisärangaistuksena kuudesta kuukaudesta kolmeen vuoteen. Tiettyjen rikosten kohdalla lisärangaistuksena viraltapano tai toimintakielto voidaan määrätä enintään kahdeksikymmeneksi vuodeksi, mikäli vastaavassa pykälässä on siitä erikseen maininta, kuten esimerkiksi lapsen hyväksikäytössä.

Viraltapano tai toimintakielto voidaan määrätä lisärangaistuksena ilman erillistä mainintaa RK:n erityisen osan vastaavassa pykälässä, mikäli kyseisen rangaistuslajin määrääminen on tarpeellista ottaen huomioon rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne ja aste sekä syylliseen liittyvät seikat eikä tuomioistuimien koe mahdollisena, että tuomittu jatkaa tiettyä toimintaa. Viraltapano tai toimintakielto on siis määrättävissä minkä tahansa rikoksen lisärangaistukseksi, joten tuomarin on punnittava rangaistusten yhdistelmän

⁵⁰ Kruglikov 2014, s. 360-361.

järkevyyttä.⁵¹

Mikäli viraltapano tai toimintakielto määrätään pakollisten töiden, ojennustöiden, vapauden rajoittamisen tai ehdollisen rangaistuksen lisärangaistukseksi, rangaistus alkaa lainvoimaisesta tuomiosta. Mikäli kyseinen rangaistus määrätään arestin, sotilaskurinpitojoukossa pitämisen tai vankeusrangaistuksen lisärangaistukseksi, se koskee näiden koko suorittamisaikaa, mutta laskenta-aika alkaa kun perusrangaistusten suoritus päättyy (RK 47.4 §). Viraltapanon tai toimintakiellon määräämisestä sakon lisärangaistukseksi ei ole säädetty mitään erikseen.

RK:n erityisen osan sanktioissa viraltapano ja toimintakielto esiintyy perusrangaistuksena harvoin (6% kaikista sanktioista) ja lisärangaistuksena hieman useammin (16% kaikista sanktioista). Ongelmana kyseisen rangaistuslajin käytössä on se, että rangaistuksen laiminlyönnin varalle RK 47 §:ssa ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta eikä rangaistuksen noudattamista voida kontrolloida.⁵²

Toimintakiellon ja viraltapanon käyttö rangaistuslajina on kasvanut. Viraltapano ja toimintakielto lisärangaistuksena määrättiin noin 12 200 henkilölle Venäjällä vuonna 2013, mikä on noin 64% enemmän kuin vuonna 2009. Rangaistuslajin käytön kasvua voi perustella mm. rikosvastuun koventamisella korruptionrikoksissa, joiden kohdalla kyseinen rangaistus tulee useimmiten vastaan.⁵³

3.3.2 Pakolliset työt

Pakolliset työt on varsin uusi rangaistuslaji Venäjällä, joka otettiin käyttöön

⁵¹ Kruglikov 2014, s. 362-364.

⁵² Kruglikov 2014, s. 362.

⁵³ Venäjän federaation Korkeimman oikeuden tilastoja. Luettavissa <http://www.cdep.ru>. Viitattu 14.1.2016.

vuonna 2005. RK 49 §:n mukaan pakolliset työt ovat tuomitun työstä ja opiskelusta vapaa-aikana suoritettavia yhteiskunnalle hyödyllisiä palkattomia töitä. Työn laadusta ja kohteesta päättävät paikalliset hallintoelimet täytäntöönpanoviranomaisten kanssa. Pakollisia töitä voidaan määrätä 60-480 tuntia ja vain perusrangaistuksena. Pakollisten töiden enimmäistuntimäärää on nostettu reilusti. Aikaisemmin se oli 240 tuntia. Pakollisia töitä ei saa määrätä neljää tuntia enempää yhtä päivää kohden. Alaikäisille rikoksentekijöille voidaan määrätä 40-160 tuntia pakollisia töitä. Pakollisia töitä ei määrätä ollenkaan ensimmäisen luokan invalideille, sotapalveluksessa oleville, raskaana oleville naisille, eikä naisille, joilla on alle kolmivuotiaita lapsia.⁵⁴

Mikäli tuomittu välttelee pakollisia töitä, tuomittu rangaistus muutetaan velvoittaviksi töiksi taikka vankeusrangaistukseksi. Tällöin kahdeksan tuntia pakollisia töitä vastaa yhtä päivää velvoittavia töitä taikka yhtä päivää vankeutta. Välttelemisenä pidetään sitä, että tuomittu ei saavu pakollisiin töihin yli kahtena kertana kuukauden sisällä ilman hyväksyttävää syytä. Hyväksyttävänä syynä voidaan pitää esimerkiksi sairautta. Toisena välttelemisen syynä pidetään järjestyssääntöjen rikkomista, jolloin tuomittu saapuu työpaikalle alkoholin tai huumausaineiden alaisena, jättää työn tekemättä taikka on jatkuvasti myöhässä. Mikäli tuomittu pakoilee pakollisia töitä, hänet etsintäkuulutetaan ja tarvittaessa pidätetään.⁵⁵

Kyseisen rangaistuslajin kohdalla ei ole otettu huomioon mahdollista rangaistuksen lykkäystarvetta, mikä voi aiheutua tuomitun työstä tai henkilökohtaisista olosuhteista. Enemmän hankaluuksia kyseinen rangaistuslaji on aiheuttanut alaikäisten kohdalla. Tätä käsitellään myöhemmin.

Tutkin VF alueiden tuomioistuinten ratkaisuja viimeiseltä vuodelta. Niiden perusteella selvästi yleisin rikos, josta pakollisia töitä määrättiin, oli varkaus.

⁵⁴ Bespalov J.F, Bespalov A.J & Gordejuk 2015, s. 16.

⁵⁵ Koneger & Rybak 2010.

Toiseksi yleisin oli vakavan vamman aiheuttaminen liikennesääntöjen rikkomisen seurauksena.⁵⁶

Pakollisia töitä vastaa Suomessa yhdyskuntapalvelu. Rikoslain (6:11) mukaan *Rikoksentekijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, valvontarangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten, rikollisen toiminnan jatkamisen tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle.*

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksentekijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain mukaan yhdyskuntapalvelu sisältää vähintään 14 ja enintään 240 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä ja palkatonta työtä. Mikäli ehdollista vankeutta pidetään riittämättömänä, yhdyskuntapalvelu määrätään ehdollisen vankeuden oheisseuraamukseksi.

3.3.3 Ojennustyöt

Toisin kuin pakolliset työt, ojennustyöt ovat vanha rangaistuslaji vielä Neuvostoliiton RK:n ajoilta. Pitkään aikaan ojennustyöt oli käytetyin yhteiskunnasta eristämätön rangaistuslaji, joka sisältyi 140 RK:n erityisen osan sanktion määräykseen. Vuoden 1960 RK:n ojennustyöt määrättiin sekä niille, joilla oli vakituinen työpaikka että niille, joilla sitä ei ollut. Tämä johti siihen, että rangaistukseen tuomituille määrättyt työpaikat aiheuttivat työttömyyttä muille kansalaisille. Näin ollen ojennustöiden määräämisestä vailla työpaikka olevien osalta luovuttiin vuonna 1996 voimaan tulleella RK:lla. Tämä rajoitti suuresti kyseisen rangaistuslajin käyttöä. Vuonna 2003 lainsäätäjä taas katsoi, että

⁵⁶ Venäjän federaation TI ratkaisut. Luettavissa <https://rospravosudie.com/>. Viitattu 15.2.2016.

ojennustöiden määrääminen vakituista työpaikkaa vailla oleville olisi tarkoituksenmukaisempaa ja niin myös tehtiin.⁵⁷

Nykyisen RK:n mukaan ojennustyöt määrätään kuitenkin tuomituille, joilla on varsinainen työpaikka sekä niille, joilla ei sitä ole. Ojennustöiden ideana on se, että ojennustöihin tuomitun saamasta palkasta suoritetaan tuomiossa määrätyn suuruinen (5-20%) pidätys valtion tuloksi. Varsinaisen työpaikan omaava suorittaa tuomionsa omalla työpaikalla. Muille paikallisen itsehallinnon viranomaiset määräävät, yhdessä ojennustöiden täytäntöönpanosta vastaavien toimielinten kanssa, työpaikan tuomitun asuinpaikan alueella.

RK 50 §:n mukaan ojennustöitä määrätään kahdesta kuukaudesta kahteen vuoteen. Alaikäisille rikoksentekijöille määrätään ojennustöitä enintään vuodeksi. Mikäli henkilö on tuomittu useammasta rikoksesta, tuomioiden yhtyessä ojennustöiden pituus voidaan yhdistää, mutta ei palkkojen pidätysprosenttia. Ojennustöitä ei määrätä ensimmäisen luokan invalideille, sotapalveluksessa oleville, raskaana oleville naisille eikä naisille, joilla on alle kolmivuotiaita lapsia eli samoin perustein kuin pakollisten töiden kohdalla.⁵⁸

Mikäli tuomittu välttelee ojennustöitä, mm. ei saavu työpaikalle ilman hyväksyttävää syytä, saapuu työpaikalle alkoholin tai huumausaineen vaikutuksen alaisena, jäljellä olevat ojennustyöt muutetaan ankarammaksi rangaistukseksi. Tällöin tuomitulle määrätään velvoittavia töitä tai vankeusrangaistus. Kolme päivää suorittamatonta ojennustyötä vastaa yhtä päivää velvoittavia töitä taikka yhtä päivää vapauden menetystä.⁵⁹

Yleensä ojennustyöt jäävät suorittamatta tapauksissa, joissa kyseinen rangaistus määrätään henkilöille, joilla on alkoholi- tai huumeriippuvuus. Tämä johtaa rangaistuksen tehottomuuteen. Ongelman välttämiseksi, riippuvuudessa

⁵⁷ Morozova 2015, s. 44.

⁵⁸ Bespalov J.F, Bespalov A.J & Gorgejuk 2015, s. 17-20.

⁵⁹ Rarog 2013, s. 118-119.

olevien henkilöiden kohdalle pitäisi asettaa ojennustöiden määräämisen kielto, mutta asiaan ei toistaiseksi ole puututtu.⁶⁰

Oikeuskäytännössä törmää tapauksiin, jossa tuomittu on suorittanut määrätyt ojennustyöt, mutta hänen palkasta on unohdettu pidättää. Epäselväksi jää, luetaanko suoritettu rangaistus tuolloin suoritetuksi. Koska pidätysvelvollisuus ei ole tuomitun vastuulla, tulisi lähteä ajatuksesta, että rangaistus on katsottu suoritetuksi.⁶¹

VF:n Korkeimman oikeuden oikeudellisen osaston 31.12.2014 tilastotietojen mukaan, ojennustöitä oli määrätty 53 535, mikä on kaksinkertainen määrä pakollisiin töihin nähden. Vuoden 2015 puolella välissä ojennustöiden määrä oli 27 229 kaikista 348 613 tuomituista.⁶²

3.3.4 Velvoittavat työt

Velvoittavat työt on uusi rangaistuslaji Venäjällä. Se lisättiin RK:n yhdeksi rangaistuslajiksi 7.12.2013. Rangaistuslaji oli tarkoitus ottaa käyttöön vuodesta 2013 alkaen. Sitä ei kuitenkaan pystytty toteuttamaan, sillä rangaistuksen täytäntöönpanon systeemi jäi keskeneräiseksi riittämättömien suorituspaikkojen takia. Velvoittavat työt on tarkoitus ottaa käyttöön 1.1.2017 alkaen.⁶³

RK 53.1 §:n mukaan velvoittavat työt voidaan määrätä *vankeusrangaistuksen sijasta* lievistä ja keskitörkeistä rikoksista sekä ensimmäistä kertaa tehdyistä törkeistä rikoksista. Vaihtoehtoisesta käytöstä on erikseen oltava maininta RK:n erityisen osan pykälässä. Mikäli tuomioistuin tulee siihen tulokseen, että tuomitun ojentaminen on mahdollista ilman vankeusrangaistusta, määrätään tuomitulle velvoittavat työt. Kyseinen rangaistuslaji ei kuitenkaan tule kysymykseen yli viiden vuoden vankeustuomioiden kohdalla.

⁶⁰ Morozova 2015, s. 47.

⁶¹ Morozova 2015, s. 48.

⁶² Luettavissa <http://cdep.ru/index.php?id=79&item=3212>. Viitattu 15.1.2016.

⁶³ Bespalov J.F, Bespalov A.J & Gordejuk 2015, s. 25.

Velvoittavia töitä määrätään kahdesta kuukaudesta viiteen vuoteen. Tuomitun palkasta pidätetään tuomion suuruinen pidätys valtiolle, joka on 5-20%. Mikäli tuomittu välttelee velvoittavia töitä, rangaistus muutetaan vankeusrangaistukseksi, jolloin yksi päivä velvoittavia töitä vastaa yhtä vankeuspäivää. Velvoittavia töitä ei määrätä alaikäisille, ensimmäisen luokan invalideille, sotapalveluksessa olevilla, 55 vuotta täytetyille naisille, 60 vuotta täytetyille miehille, raskaana oleville eikä naisille, joilla on alle kolmivuotiaita lapsia.⁶⁴

Tulevien velvoittavien töiden asema ja toimivuus nykyisessä rangaistusjärjestelmässä on vielä epäselvää. Kyseinen rangaistuslaji on saanut paljon kannatusta. Monien rikosoikeuden tutkijoiden mielestä, velvoittavat työt tulevat olemaan ratkaisu moneen ongelmaan rikosoikeudellisessa rangaistusjärjestelmässä. Oikeustieteen dosentti Useev on pohtinut tulevan rangaistuslajin tuomia myönteisiä seurauksia. Velvoittavat työt tulevat hänen näkemyksensä mukaan yhdistämään voimassa olevan rangaistusjärjestelmän, joka koostuu ilman vapaudenmenetystä olevista rangaistuksista ja vapaudenmenetysrangaistuksista. Velvoittaville töille tarkoitettujen suorituspaikkojen voidaan olettaa vähentävän siirtoloiden täyttymistä ja niiden ylläpitokustannuksia. Toisena myönteisenä seikkana voidaan pitää ajatusta siitä, että ensikertalainen tulee välttymään joutumasta ammattirikollisten keskelle.⁶⁵

3.3.5 Sotapalvelun rajoittaminen

RK 51 §:n sotapalvelun rajoittaminen rangaistuslajina koskee tuomittuja sotapalvelusta sopimuksella suorittavia henkilöitä ja se voidaan määrätä kolmesta kuukaudesta kahteen vuoteen. Ensinnäkin sotapalvelun rajoittaminen tulee kyseeseen sotapalvelurikosten kohdalla (RK 33 luku), mikäli sanktioissa

⁶⁴ Rarog 2013, s. 125.

⁶⁵ Useev 2014, s. 23-26.

niin mainitaan. Toistaiseksi sotapalvelun rajoittaminen on mahdollinen tuomitun sotapalvelusta suorittavalle ojennustöiden sijasta, mikäli RK:n vastaavassa erityisen osan pykälässä niin säädetään.

Kyseisen rangaistuslajin erikoisuus on siinä, että se ei keskeytä sotapalvelun suorittamista. Sotapalvelun rajoittaminen tarkoittaa sitä, että tuomitun palvelurahasta pidätetään enintään 20%. RK ei määritä alinta pidätysprosenttia, joten se voi olla pienempikin kuin ojennustöiden kohdalla (5%). Kyseisen rangaistuksen suoritusajana tuomittu ei voi tulla ylennetyksi. Rangaistuksen suoritusajaa ei myöskään oteta huomioon mahdollista sotilasarvoa myönnettäessä. RK ei ota kantaa siihen, mitä seuraamuksia tuomitulle tulisi asettaa, mikäli määrätyn sotapalvelun rajoittamista ei noudateta.⁶⁶

Oikeuskäytännössä sotapalvelun rajoittaminen tulee useimmiten vastaan sellaisten sotapalvelurikosten kohdalla kuten toisen sotapalveluksessa olevan loukkaaminen, luvaton poistuminen, vallan väärinkäyttö ja määräysten rikkominen.⁶⁷

3.4 Vapauteen kohdistuvat rangaistukset

Kyseisiin rangaistuksiin luetaan vapauden rajoittaminen, sotilaskurinpitojoukossa pitäminen, aresti, määräaikainen vankeus ja elinkautinen vankeus. Kaksi ensimmäistä rangaistusta vain rajoittavat vapautta ja kolme viimeistä ovat vapaudenmenetysrangaistuksia. Aresti, määräaikainen vankeus ja elinkautinen vankeus eroavat toisistaan niiden keston sekä suorituspaikan perusteella. Näitä tarkastellaan tarkemmin kunkin rangaistuslajin kohdalla.

⁶⁶ Rarog 2013, s. 121.

⁶⁷ Luettavissa

https://rospravosudie.com/law/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%8F_51_%D0%A3%D0%9A_%D0%A0%D0%A4. Viitattu 16.2.2016.

Tässä kohdin on kuitenkin tuotava esille, että Venäjällä on kuusi eri vankeusrangaistuksen suorituspaikkaa, jotka määräytyvät rikoksen vakavuuden, tuomitun sukupuolen ja iän sekä mahdollisten aikaisempien vankeustuomioiden perusteella. Tällaisia vankeuden suorituspaikkoja ovat siirtolat, yleiset siirtolat, ankarat siirtolat, erityiset siirtolat, vankilat ja kasvatuslaitokset. Hoitolaitokset voidaan lukea seitsemänneksi.⁶⁸

3.4.1 Vapauden rajoittaminen

Vapauden rajoittaminen rangaistuslajina otettiin Venäjällä käyttöön 10.01.2010 (Federatiivisella lailla 27.12.2009 N377-F3). Vapauden rajoittamisesta säädetään RK 53 §:ssa. Koodeksin mukaan kyseinen rangaistuslaji on käytettävissä niin perus- kuin lisärangaistuksena. Perusrangaistuksena vapauden rajoittaminen on määrättävissä lievien ja keskitörkeiden rikosten kohdalla kahdesta kuukaudesta neljään vuoteen. Vapauden rajoittaminen on myös mahdollinen velvoittavien töiden tai vankeusrangaistuksen lisärangaistuksena, mikäli koodeksin erityisen osan vastaavissa pykälissä niin säädetään. Tällöin vapauden rajoittaminen on määrättävissä kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen.

RK:n mukaan vapauden rajoittaminen tarkoittaa seuraavia rajoituksia: kieltoa poistua kotoa tietyinä kellonaikana, olla ilmestymättä tietyillä alueilla, olla poistumatta valvonnan alueelta, osallistumiskielto tiettyihin tapahtumiin, olla vaihtamatta asuinpaikkaa taikka työ- tai opiskelupaikkaa. Tuomion harkinnassa on, määrätäänkö tuomitulle kaikki vai tietyt yllä mainitut rajoitukset. Asuinpaikan vaihtaminen ja valvonta-alueelta poistuminen ilman valvontaviranomaisen lupaa ovat kuitenkin ehdottomia. Rajoitusten noudattamiseksi tuomioistuimen on myös määrättävä ratkaisussaan rekisteröintivelvollisuudesta valvojan toimielimen luona, yhdestä neljään kertaan kuukaudessa.⁶⁹

⁶⁸ Kruglikov 2014, s. 373-374.

⁶⁹ Bespalov J.F, Bespalov A.J & Gordejuk 2015, s. 22.

Tuomioistuimen määrätessä vapauden rajoittamisen lisärangaistukseksi, tulee ratkaisussa mainita tarkasti, mitä rajoituksia rangaistus sisältää. Mikäli tuomari menettelee vastoin kyseistä määräystä, määrätty lisärangaistus katsotaan määräämättä jätetyksi.

Pietarin alueen tuomioistuin oli tuominnut A:n kuolemantuottamuksesta (RK 111.4 §) kuuden vuoden vankeusrangaistukseen ja vuoden mittaiseen vapauden rajoitukseen. Koska tuomioistuimen ratkaisussa ei erikseen ilmennyt mitkä rajoitukset oli asetettu, vapauden rajoitusta ei katsottu määrättyksi.⁷⁰

Tuomitulle määrätyn rangaistuksen sisältö voi muuttua sen suorittamisen aikana. Valvontaviranomaisen esityksestä, joka perustuu tuomitun käyttäytymiseen rangaistuksen suorittamisessa, tuomioistuin voi muuttaa vapauden rajoitusten laajuutta molempiin suuntiin. Mikäli tuomittu välttelee rangaistuksen suorittamista, hänelle määrätään ankarampi rangaistus. Rangaistuksen välttelemisenä pidetään mm. määrättyjen järjestyssääntöjen rikkomista tai noudattamatta jättämistä, valvontalaitteiden käytöstä kieltäytymistä, asuinpaikan jättämistä piileskelyn tarkoituksessa tai rekisteröintivelvollisuuden laiminlyöntiä. Mikäli tuomittu välttelee *perusrangaistuksena* määrätyn rangaistuksen suorittamista, vapauden rajoituksen suorittamatta jäänyt osa muutetaan velvoittaviksi töiksi tai vankeusrangaistukseksi siten, että kaksi päivää vapauden rajoitusta vastaa yhtä päivää velvoittavia töitä tai yhtä päivää vankeutta. RK 314.1 §:n mukaan *lisärangaistuksena* määrätyn vapauden rajoituksen välttelemisestä määrätään velvoittavia töitä enintään vuodeksi tai vankeutta enintään vuodeksi.

Tällainen lainsäätäjän lähestymistapa ei ole onnistunut. Nimittäin lisärangaistuksena määrätyn vapauden rajoituksen välttelyn seuraukset voivat olla ankarammat kuin perusrangaistuksena määrätyn rangaistuksen kohdalla.⁷¹

⁷⁰ Postanovlenie Prezidiuma Sankt-Peterburskogo gorodskogo suda ot 20.2.2013g N44u-11/13.

⁷¹ Kruglikov 2014, s. 371-372.

RTK:n mukaan valvonnan toteuttamiseksi valvontaviranomainen on oikeutettu käyttämään erilaisia äänitys- ja videomenetelmiä sekä muita teknisiä keinoja, jotka luetellaan VF:n hallituksen hyväksymässä luettelossa (Postanovlenie Pravitelstva RF ot 31.3.2010g N198). Valvontaviranomainen voi myös suorittaa tuomitun luona käyntejä minä aikana tahansa, yöaikoja lukuun ottamatta. Hänellä on myös oikeus suullisiin tai kirjallisiin kuulustelujen järjestämiseen sekä toimivalta yhteydenottoon tiedustelu tarkoituksessa tuomitun työ- tai opiskelupaikkaan tämän käyttäytymiseen liittyvissä asioissa.⁷²

RK 53.6 §:n mukaan vapauden rajoitusta ei määrätä sotapalveluksessa oleville, ulkomaalaisille henkilöille, kansalaisuutta vailla oleville tai ilman vakituista asuinpaikkaa VF:n alueella oleville henkilöille. Kyseisen rajoituksen noudattamatta jättäminen näkyy monissa oikeuskäytännön ratkaisuissa. Esimerkkinä VF:n Korkeimman oikeuden ratkaisu vuodelta 2011, jossa C ja D tuomittiin murhasta (RK 105.2 §) neljäntoista vuoden vankeusrangaistukseen ja kahden vuoden vapauden rajoitukseen. Tuomioistuin ei ottanut huomioon sitä, että tuomituilla henkilöillä ei ollut ollut vakituista asuinpaikkaa VF:n alueella. Näin ollen tuomio muutettiin poistamalla vapauden rajoitus.⁷³

Venäläisessä oikeuskirjallisuudessa on vaadittu tuomareilta tarkempaa huolellisuutta vapauden rajoittamisen määräämisessä etenkin valvonta-alueen määrittämisen osalta. Tuomarit eivät nimittäin ota selvää tuomitulle välttämättömien paikkojen sijainnista. Toisin sanoen tuomitun työpaikka-alue saattaa sijaita valvonta-alueen ulkopuolella.⁷⁴

Tilastot ovat osoittaneet, että vapauden rajoittaminen rangaistuslajina on kasvanut, mutta sitä käytetään edelleen toivottua vähemmän. Vuonna 2013 kyseisen rangaistuksen määrää oli kuitenkin nelikertaistunut vuoteen 2009

⁷² Rarog 2014, s. 123-124.

⁷³ Opreделение N44-O11-56 Verhovnogo suda RF ot 5.7.2011. Sudebnaja Kollegija po ugolovnym delam, kassacija

⁷⁴ Morozova 2015, s. 53.

nähdessä.⁷⁵ Tutkimani oikeuskäytännön perusteella, useimmiten vapauden rajoittaminen tuli kyseeseen sellaisten rikosten kohdalla kuin tapon uhka ja eriaisteisten vammojen tahallinen aiheuttaminen sekä liikennesääntöjen rikkomisesta johtuva vakavan vamman aiheuttaminen.

Venäjän rangaistusjärjestelmän vapauden rajoittaminen vastaa funktionaalisesti Suomen valvontarangaistusta, joka otettiin Suomessa käyttöön vuonna 2011. Ankaruudeltaan kyseinen rangaistus on yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden välillä. Enintään kuuden kuukauden pituinen ehdoton vankeusrangaistus voidaan korvata samanpituuisella valvontarangaistuksella RL:n edellytysten täytyessä. Valvontarangaistus on toissijainen seuraamus ja se voidaan tuomita silloin, kun yhdyskuntapalvelun määräämiselle on este.⁷⁶

Vaikka valvontarangaistuksen käyttöönotto Suomessa on ollut ennakoitua hitaampaa, se on vakiinnuttamassa asemaansa Suomen seuraamusjärjestelmässä. Vuonna 2014 täytäntöön pantavaksi tuli 272 valvontarangaistusta. Valvontarangaistuksella on myönteisiä vaikutuksia ehdottoman vankeuteen verrattuna ja se on yhteiskunnalle edullinen rangaistuslaji. Yleisin päärikos valvontarangaistusta suorittavilla oli vuonna 2014 liikennejuopumus.⁷⁷

3.4.2 Sotilaskurinpitojoukossa pitäminen

RK 55 §:n rangaistus sotilaskurinpitojoukossa pitäminen koskee sekä kutsunnolla että sopimuksen perusteella sotapalvelusta suorittavia. Sotilaskurinpitojoukossa pitäminen on sotilashenkilöille tarkoitettu perusrangaistuslaji, joka tulee kyseeseen sotapalvelua vastaan tehtyjen rikosten kohdalla, mikäli niin on säädetty RK:n erityisen osan vastaavien pykälän sanktiossa. Rangaistuksen pituus on kolmesta kuukaudesta kahteen

⁷⁵ Venäjän federaation TI tilastotiedot. Luettavissa <http://www.cdep.ru>. Viitattu 16.2.2016.

⁷⁶ Melander 2015, s. 176.

⁷⁷ Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, s. 63-64.

vuoteen. Sotilaskurinpitojoukossa pitäminen voi tulla kyseeseen myös silloin, kun rikoksen luonne ja syylliseen liittyvät seikat huomioon ottaen mahdollistavat kyseisen rangaistuksen määräämisen enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen sijasta. Tällöin rangaistukset muutetaan suhteessa 1:1. Sotilaskurinpitojoukossa pitämisen erikoisuus on siinä, että tuomitun sotilaspalvelu ei keskeydy vaan muuttuu ankarammaksi muistuttaen vankeusrangaistusta.⁷⁸

Rangaistus suoritetaan erityisissä kurinpidollisissa paikoissa, joissa on tiukat järjestyssäännöt ja erityinen ohjelma rangaistuksen kulusta. RTK:ssa on säännöksiä tuomittujen oikeuksista, mm. kirjeenvaihtoon ja tapaamisiin läheisten kanssa. Rangaistus sisältää myös erilaiset työt, joiden palkka määräytyy kurinpitopaikkojen hinnoittelun mukaan, kuitenkin niin, että 50% palkasta menee sotilaskurinpitopaikalle. Mikäli tuomitun käytös on mallikasta ja kunnioittavaa, sekä rangaistuksesta on suoritettu vähintään kolmasosa, sotilaspalveluksen kenraali voi siirtää tuomitun lievempiin tehtäviin. Sotilaskurinpitojoukossa pitämistä ei lasketa mukaan sotapalvelun suoritusajaksi.⁷⁹

Suomessa RL 6:1 mukaan sotilaan ja muun 45 luvun alaisen henkilön kurinpitorangeistuksia ovat muistutus, ylimääräinen palvelus, varoitus, poistumiskielto, kurinpitotasakko ja aresti.

3.4.3 Aresti

Arestilla tarkoitetaan rangaistusta, jossa tuomittu eristetään yhteiskunnasta ja pidetään ankarissa olosuhteissa siihen tarkoitetuissa ”arestitaloissa”. Rangaistuksen ankuruus ilmenee siinä, että arestia suorittavan tuomitun olosuhteet vastaavat vankilatuomiota suorittavan vankilaolosuhteita. Miehet, naiset sekä aikaisemmin tuomitut eristetään toisistaan. Arestiin tuomitulla ei ole

⁷⁸ Kruglikov 2014, s. 373.

⁷⁹ RTK 20 luku (ot 08.01.1997 N1-F3).

oikeutta tapaamisiin (lukuun ottamatta asianajajaa ja muita juridista apua tarjoavia tahoja) eikä pakettien vastaanottoon. Myöskään ammatillista koulutusta ei ole mahdollista järjestää. Tuomittu on oikeutettu vain yhden tunnin mittaiseen päivittäiseen ulkoiluun.⁸⁰

RK 54 §:n aresti on perusrangaistus ja se määrätään yhdestä kuukaudesta kuuteen kuukauteen. RK:ssa on virhe kohdassa, jonka mukaan aresti on määrättävissä myös pakollisten töiden tai ojennustöiden sijasta. Näin ei asia kuitenkaan ole. Toinen virhe koodeksissa koskee arestin käyttöä alaikäisten kohdalla. Vuoden 2010 alusta aresti alaikäisille rikoksentekijöille suunnattuna rangaistuslajina poistettiin erityisestä rangaistusjärjestelmästä, mutta yleisessä rangaistusjärjestelmässä aresti sallitaan edelleen 16 vuotta täyttäneiden kohdalla. Näin ollen tuomioistuinten tulisi olla käyttämättä arestia alaikäisten kohdalla ja koodeksin epäkohta tulisi korjata asettamalla ikärajaksi 18 vuotta. Arestia ei myöskään voida määrätä raskaana oleville naisille ja naisille, joilla on alle 14-vuotiaita lapsia.⁸¹

Ilmenevät epäkohdat arestin kohdalla eivät kuitenkaan ainakaan toistaiseksi toteudu oikeuskäytännössä, sillä kyseistä rangaistuslajia ei ole vielä otettu käyttöön resurssien puutteen takia. Todennäköisesti arestia ei otetakaan käyttöön, mikä olisi järkevää. Arestin kohdalla on nimittäin syytä tarkistaa suhteellisuusperiaatteen toteutuminen. Ankarat rangaistukset ei näytä olevan oikeudenmukaisessa suhteessa tehtyyn rikokseen ottaen huomioon, että arestia määrätään lievistä tai keskitörkeistä rikoksista, joiden kohdalla yhteiskunnallinen vaarallisuus ei ole kovin korkea.

3.4.4 Määräaikainen vankeus

Venäjällä määräaikainen vankeus määrätään RK 56 §:n mukaan kahdesta kuukaudesta kahteenkymmeneen vuoteen. Rikosten yhtyessä enimmäisaika on

⁸⁰ Kruglikov 2014, s. 377-378.

⁸¹ Rarog 2013, s. 128-129.

enintään kaksikymmentäviisi vuotta ja tuomioiden yhtyessä enintään kolmekymmentä vuotta. Alle 18-vuotiaiden kohdalla kymmenen vuoden enimmäisaika on ehdoton. Mikäli rikoksesta on säädetty alternatiivisia rangaistuksia, määräaikainen vankeus määrätään vain silloin kun toinen rangaistuslaji ei takaa rangaistuksen tavoitteiden saavuttamisen.

Määräaikainen vankeusrangaistus suoritetaan eristyksessä yhteiskunnasta siirtolassa, kasvatuslaitoksessa, hoitolaitoksessa, yleisessä siirtolassa, ankarassa siirtolassa, erityisessä siirtolassa tai vankilassa. Kuten aikaisemmin oli puhetta.

Lievän rikoksen ensikertalaiselle rikoksentekijälle voidaan määrätä määräaikaista vankeus vain koventamisperusteiden vallitessa, lukuun ottamatta laissa erikseen lueteltuja huumausainerikoksia sekä niiden rikosten kohdalla, joissa määräaikainen vankeus on ainoa rangaistuslaji. Määräaikainen vankeus löytyy RK:n erityisen osassa 80%:ssa kaikista sanktioista.⁸²

Suomessa vankeus tuomitaan ehdottomana, mikäli tuomittavana on yli kahden vuoden vankeusrangaistus tai jos tuomioistuimen harkitsemalle ehdolliselle kahden vuoden tai lyhyemmälle vankeusrangaistukselle on esteperusteita.⁸³ Suomessa ehdoton vankeus on huomattavasti lyhyempi kuin Venäjällä. RL:n mukaan määräajaksi tuomittu vankeusrangaistus voi olla vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta. Yhteistä rangaistusta määrättäessä enimmäisaika on 15 vuotta. Rangaistuksia täytäntöönpanlessa vankeusrangaistusten yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin 20 vuotta.

3.4.5 Elinkautinen vankeus

Elinkautinen vankeus (RK 57 §) koskee erityisen törkeitä henkeen kohdistuvia rikoksia, erityisen törkeitä väestön terveyteen ja yhteiskunnalliseen

⁸² Rarog 2013, s. 131-132.

⁸³ Melander 2015, s. 172.

turvallisuuteen kohdistuvia rikoksia sekä alle 14-vuotiaiden seksuaaliseen koskemattomuuden kohdistuvia rikoksia. Venäjällä elinkautista vankeutta ei kuitenkaan määrätä naisille, alle 18-vuotiaille rikoksentekijöille eikä tuomionantohetkeen mennessä kuusikymmentäviisi vuotta täyttäneille miehille.

RTK 127 §:n mukaan elinkautista vankeutta suorittavat ovat eristettynä muista vankeuteen tuomituista erityisessä siirtolassa. Vangit sijoitetaan enintään kahden hengen selleihin, joissa suoritetaan myös heille määrättyt työt. Hengenvaaraan uhatessa vangittu voidaan siirtää eristettyyn selliin. Vangilla on oikeus päivittäiseen puoleentoista tunnin ulkoiluun, joka on pidennettävissä kahteen tuntiin vangin hyvän käyttäytymisen perusteella. Suoritettuaan vähintään kymmenen vuotta vankeudesta, tuomittu voidaan siirtää parempiin olosuhteisiin hänen hyvän käytöksen niin salliessa.

Venäjällä elinkautista vankeutta suorittava voi päästä RK 79.5 §:n mukaan ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan vähintään 25 vuotta vankeutta, mikäli tuomioistuimen mukaan rangaistuksen jatkaminen on tarpeetonta. Mikäli tuomittu on kolmen edeltävän vuoden aikana rikkonut järjestyssääntöjä tai tehnyt rangaistuksen aikana uuden törkeän taikka erityisen törkeän rikoksen, ehdonalainen vapaus ei tule kysymykseen.

Suomessa elinkautisvanki voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankeusrangaistus on kestänyt 12 vuotta, rikoksen alle 21-vuotiaana tehneen kohdalla, 10 vuotta.⁸⁴

Venäjällä elinkautinen vankeus voi tulla kysymykseen seuraavien rikosten kohdalla: murha, kansanmurha, terrorismi, kuolemaan johtanut pankkivangiksi ottaminen, alle 14-vuotiaan raiskaaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö tai pedofilia (mikäli tuomitulla on aikaisempiakin syytteitä alaikäisen seksuaaliseen koskemattomuuteen kohdistuvista rikoksista), huumausaineiden salakuljetus erityisen suurissa määrin, valtiovirkamiehen henkeen kohdistuva rikos,

⁸⁴ Melander 2015, s. 179.

rangaistuksen määräämistä tai täytäntöönpanoa suorittavan henkilön henkeen kohdistuva rikos, lainvalvontaviranomaisen henkeen kohdistuva rikos ja kansanmurha.⁸⁵

Suomessa elinkautinen on mahdollista tuomita murhasta, joukkotuhonnasta, sotarikoksesta ja sen törkeästä muodosta, törkeästä maanpetoksesta, törkeästä vakoilusta, törkeästä valtiopetoksesta sekä terroristisessa tarkoituksessa tehdystä taposta taikka murhasta.⁸⁶

Venäjällä elinkautisvankeja oli vuoden 2014 tammikuun 1 päivänä 1874.⁸⁷ Suomessa tuolloin elinkautisvankeja oli 208.⁸⁸

3.5 Kuolemanrangaistus

Kuolemanrangaistus on peruuttamaton ja ihmisoikeuksia loukkaava rangaistus, johon saatetaan tuomita syytönkin henkilö. Maailman maista yli puolet on luopunut tämän rangaistuksen käytöstä. Kuolemanrangaistusten käyttö vähenee, mutta vuosittain teloitetaan edelleen tuhansia ihmisiä. Amnesty International tilastojen mukaan vuonna 2014 teloitettiin ainakin 607 ihmistä (Kiinaa lukuun ottamatta). Teloitukset toimeenpantiin 22 maassa. Eniten teloittavia maita ovat Kiina, Iran, Saudi-Arabia, Irak ja Yhdysvallat.⁸⁹ Suomen oikeusjärjestelmästä kuolemanrangaistus poistettiin kokonaan vuonna 1972.⁹⁰

Euroopan neuvoston Ihmisoikeussopimus, joka kieltää kuolemanrangaistuksen, sitoo myös Venäjää. Kuolemanrangaistus rangaistulajina on kuitenkin jäänyt lakiin ja on edelleen RK:ssa, vaikka käytännössä kyseinen rangaistus ei tule

⁸⁵ Rarog 2013, s. 133.

⁸⁶ Melander 2015, s. 180.

⁸⁷ <http://rusplt.ru/fact/pozhiznennoye-zeki-Rossiya-9449.html>.

⁸⁸ Melander 2015, s. 179.

⁸⁹ <https://www.amnesty.fi/tyomme/teemat/kuolemanrangaistus/>. Viitattu 1.3.2016.

⁹⁰ Matikkala 2010, s. 9.

milloinkaan kysymykseen.⁹¹ Viimeinen kuolemantuomio Venäjällä pantiin täytäntöön vuonna 1996, jolloin sarjaraiskaaja ammuttiin kuolemanrangaistukseksi yhdentoista pojan raiskaamisesta.⁹²

RK 59 §:n mukaan kuolemanrangaistus on poikkeuksellinen rangaistuskeino, joka on määrättävissä vain henkeen kohdistuvien erityisen törkeiden rikosten kohdalla. Venäjällä kuolemanrangaistus on käytettävissä vain viiteen tällaiseen henkeen kohdistuvaan erityisen törkeään rikokseen, joita ovat murha (RK 105.2 §), valtiovirkamiehen henkeen kohdistuva rikos (RK 277 §), rangaistuksen määräämistä tai täytäntöönpanoa suorittavan henkilön henkeen kohdistuva rikos (RK 295 §), lainvalvontaviranomaisen henkeen kohdistuva rikos (RK 317 §) ja kansanmurha (RK 357 §).

Kuolemanrangaistusta ei saa määrätä naisille, rikoksen alle 18-vuotiaana tehdyille rikoksentekijöille, eikä tuomion antamisen hetkeen mennessä 65 vuotta täyttäneille miehille (riippumatta siitä, minkä ikäisenä rikos oli tehty). Kuolemanrangaistus voidaan muuttaa armahdusmenettelyn kautta elinkautiseksi vankeudeksi tai 25 vuoden vankeusrangaistukseksi.⁹³

Kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanosta säädetään Venäjän koodeksissa rangaistuksen täytäntöönpanosta (RTK). Kyseisen koodeksin mukaan kuolemanrangaistukseen tuomittu on eristettävä yksityiseen selliin erityisellä valvonnalla. Tuomitun vedotessa armahdusmenettelyyn, tuomion täytäntöönpano keskeytyy Venäjän federaation presidentin päätökseen asti. Kuolemanrangaistuksen väärinkäyttö on turvattu sillä, että tuomitun kieltäytyessä armahdusmenettelystä, vankeinhoitolaitoksen hallitus yhdessä syyttäjän kanssa laativat kyseisen hakemuksen, joka osoitetaan korkeimpaan oikeuteen ja valtakunnansyyttäjän virastoon rikosasian tarkistettavaksi ja päätöksen tekemiseksi presidentille. Tällöin tuomion täytäntöönpano keskeytyy presidentin lopulliseen päätökseen asti.

⁹¹ Euroopan ihmisoikeussopimus (63/1999).

⁹² Argumenty i fakty. <http://www.aif.ru/dontknows/eternal/1180119>. Viitattu 1.3.2016.

⁹³ Brilliantov & Kurganov 2013, s. 191-192.

Koodeksissa ei ole erikseen määrätty missä ajassa tuomio on pantava täytäntöön. Tuomion lainvoimaiseksi tulemisen ja kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon aikaväli voi olla huomattava, useimmiten siihen on mennyt 2-3 vuotta.⁹⁴

Kuolemanrangaistukseen tuomitulla on monenlaisia oikeuksia. Hänellä on oikeus hoitaa välttämättömiä siviilioikeudellisia ja perhesuhteita koskevia asioita, oikeus rajattomaan kirjeenvaihtoon ja välttämättömään sairaanhoitoon. Tuomitulla on ennen kaikkea oikeus juridiseen apuun ja rajattomiin tapaamisiin juridista apua tarjoaviin tahoihin. Hänelle on myös järjestettävä tarvittaessa tapaaminen papin kanssa. Tuomittu on oikeutettu kerran kuukaudessa tapaamiseen läheisten kanssa sekä päivittäiseen 30 minuutin ulkoiluun. Tuomitulla on myös oikeus käyttää vankilalaitoksen määräämän määrään varoja ruokaan sekä muihin välttämättömiin asioihin.⁹⁵

Venäjällä kuolemanrangaistus suoritetaan ei-julkisesti ampumalla tuomittu tähän tarkoitukseen erikseen määrätyissä ”ampumis-vankiloissa”. Muut keinot ovat kiellettyjä. Mikäli kuolemanrangaistus kohteena on useampi tuomittu, jokainen ammutaan erikseen eristettynä muista. Ampumisen suorittaa vankilan tietty työntekijä, jolla on hyvät ampumataidot ja vahva psyykkinen tila. Tilaisuuteen osallistuvat vain syyttäjä, vankilalaitoksen edustaja ja lääkäri. Toimenpiteen jälkeen lääkäri vahvistaa kuoleman ja pöytäkirjan laatimisen jälkeen, asiasta ilmoitetaan kuolemantuomiosta päättäneelle tuomioistuimelle sekä yhdelle tuomitun läheisistä. Tuomitun ruumista ei palauteta eikä hautauspaikasta ilmoiteta.⁹⁶

Viimeaikaiset terroristiset teot maailmalla ovat herättäneet Venäjällä keskustelua kuolemanrangaistuksen ottamisesta takaisin käyttöön ainakin terrorismin kohdalla, jolloin myös naiset voitaisiin saattaa tällaisen

⁹⁴ Malinin & Smirnov 2011.

⁹⁵ Koneger & Rybak 2010.

⁹⁶ Malinin & Smirnov 2011.

rangaistuslajin kohteeksi. Väärien kuolemantuomioiden estämiseksi asetettaisiin viiden vuoden valitusoikeus.⁹⁷

Kuolemanrangaistusta vastaan Venäjällä on esitetty kuitenkin argumentteja enemmän. Argumenttien lähtökohtana on ajatus siitä, että kuoleman salliminen lainsäädännössä rangaistuksena on silti tappamista. Kaiken lisäksi rikosoikeuden tärkeimpänä tavoitteena on rikoksentekijän ojentaminen ja tuomitun rangaistuksen tehtävänä on vain edesauttaa tämän tavoitteen saavuttamisessa. ”Hammas hampaasta, silmä silmästä” ei ole rikosoikeuden tarkoitus. Kuolemanrangaistuksen määrääminen merkitsee sitä, että yhteiskunta ei koe rikoksentekijän ojentumista mahdollisena. Millä perusteella tällaiset radikaalit johtopäätökset olisivat oikeutettuja? Mikäli kuolemanrangaistus nähdään ainoana rikollisuutta estävänä keinona, miksi yhtä vaaralliset syyntakeettomat rikoksentekijät vapautetaan rikosvastuusta ja määrätään hoitoon? Kuolemanrangaistuksen käyttö on myös vaarallista tuomioistuimen mahdollisen virheen vuoksi. Rikoksentekijä on saatettava vastuuseen, mutta elinkautisen vankeuden kautta. Kuolemanrangaistuksen ei ole osoitettu vähentävän tai ehkäisevän tehokkaasti rikollisuutta ja se on muutenkin vallitsevan yhteiskunnan vastainen.⁹⁸ Näin ollen kuolemanrangaistus RK:ssa on vain muodollisesti mukana Venäjän rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä.

⁹⁷ Uutiset <http://77.fskn.gov.ru/news/smi/gd-rassmotrit-popravki-o-smertnoj-kazni-za-terrorizm-i-sklonenie-k-upotrebleniyu-narkotikov.html>. Viitattu 19.3.2016.

⁹⁸ Stepanenko & Nikulina 2014, s. 404-407.

4. ALAIKÄISIÄ KOSKEVA ERITYINEN RANGAISTUSJÄRJESTELMÄ

4.1 Alaikäisille rikoksentekijöille tuomittavat rangaistukset

RK:n 14 luku käsittelee alaikäisen rikosvastuuta, mikä muodostaa erityisen rangaistusjärjestelmän Venäjän rikosoikeudessa. Tällaisen järjestelmän olemassaolo on hyvinkin tarpeellinen ja ajankohtainen yhteiskunnassa, jossa nuorten rikollisuuden määrällä on olennainen asema. Viimeisimpinä vuosina alaikäisten tekemien rikososuus oli 16-17% Venäjän koko rikollisuudesta, mikä tarkoittaa noin 150 000 alaikäisen tekemää rikosta vuodessa. Prioriteetinä alaikäisten rikoksentekijöiden keskuudessa ovat omaisuusrikokset. Seuraavaksi tulevat väkivaltarikokset sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Raiskaus, tappo tai tapon yritys ja törkeät pahoinpitelyrikokset ovat listan kärjessä. Huumausainerikosten lisääntyvä määrä alaikäisten keskuudessa antaa suurta huolenaihetta.⁹⁹

Venäjän rikosoikeudessa alaikäisinä pidetään henkilöitä, jotka ovat rikoksentekohetkellä täyttäneet 14, mutta ei 18 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuuhan alkaa Venäjällä 16 vuoden iässä, mutta tiettyjen rikosten kohdalla (RK 20.2 §) vastuu alkaa jo 14-vuotiaana. Näiden rikosten kohdalla lainsäätäjä on katsonut, henkilön riittävän kehittyneeksi sisäistämään tekojen lainvastaisuuden. RK 20.3 §:n mukaan 14 ja 16 vuoden vaatimuksen täytyessä, alaikäinen ei kuitenkaan ole rikosvastuussa, jos hänen psyykinen kehitys on jälkeenhäännyt (mutta ei liity psyykkiseen häiriötilaan) siten, ettei hän kykene sisäistämään tekemänsä rikoksen luonnetta ja yhteiskunnallista vaarallisuutta. Kyseinen pykälä ei sisällä jälkeenhääneen kehityksen määritelmää, mikä on aiheuttanut soveltamisongelmia oikeuskäytännössä. Juristeilla, psykologeilla ja psykiatreilla on oma käsityksensä jälkeenhääneen kehityksen määrittämisestä. Jälkeenhäännyttä kehitystä on perusteltu mm. heikolla pedagogisella vaikutuksella lapsen kehityksessä, mikä hidastaa

⁹⁹ Kruglikov 2014, s. 516.

älykkyyden, muistin ja ajatusten kehitystä. Tuomioistuinten ratkaisut ovat perustuneet kyseiseen pykälään, myös psyykkisen häiriötilan tapauksissa. Psyykkisestä häiriötilasta säädetään RK 22 §:ssä, jonka mukaan psyykkinen häiriötila rikoksen tekoaikana ei poista rikosvastuusta. Näin ollen monien oikeustapausten kohdalla rikosvastuusta on vapautettu ilman laillista perustetta, mikä on riittävä osoitus lain selvennyksen tarpeesta.¹⁰⁰

Venäjällä alaikäisiä rikoksentekijöitä varten ei ole erillistä rangaistuslajia, kuten Suomessa nuorisorangaistus, vaan alaikäisiin sovelletaan yleisen rangaistusjärjestelmän rangaistuksia, joskin vain osa niistä on kohdistettavissa alaikäisiin ja näidenkin kohdalla rangaistusten kestot ovat lyhyemmät kuin yleisessä rangaistusjärjestelmässä. Erityistä rangaistusjärjestelmää on kuitenkin kritisoitu rajattujen rangaistuslajien perusteella. Alaikäisiä koskevien rangaistuslajien kaventamisen tarkoituksena on ollut parantaa alaikäisten rikoksentekijöiden asemaa rangaistuksen määräämisessä, mutta kyseinen järjestelmä toimii tätä tarkoitusta vastaan. Koska kaikki rangaistukset eivät koske alaikäisiä, joidenkin rikosten kohdalla vaihtoehtoiset rangaistukset eivät tule kysymykseen ja ainoaksi rangaistuslajiksi saattaa jäädä vankeusrangaistus, mikä toimii vastoin oikeudenmukaisuusperiaatetta.¹⁰¹

RK 87 §:n mukaan alaikäisille voidaan määrätä rangaistus tai heihin voidaan kohdistaa kasvatuksellisia pakkokeinoja. Poikkeustilanteissa alaikäisiä koskevia erityissäännöksiä sovelletaan myös 18-20 vuoden ikäisiin. Mikäli tuomioistuin päätyy rangaistuksen määräämiseen, alaikäisiin voidaan kohdistaa rangaistuksia, jotka näkyvät seuraavan sivun taulukosta.

¹⁰⁰ Dolgova, Vestnik Baltijskogo federalnogo universiteta im.I.Kanta, N9/2008. s. 79-81.

¹⁰¹ Ermakov & Seredin, Vestnik Voronezskogo instituta MVD Rossii N2/2007.

Taulukko 3. Alaikäisten rangaistukset Venäjällä (RK 88 §).¹⁰²

Sakko	1 000-50 000 ruplaa tai palkan suuruisena taikka muun tulon suuruisena kahdesta viikosta kuuden kuukauteen pituiselta ajalta
Toimintakielto	Yleisen rangaistusjärjestelmän mukaan (RK 47 §)
Pakolliset työt	40 -160 tuntia
Ojennustyöt	Korkeintaan yhdeksi vuodeksi
Vapauden rajoitus	2 kuukaudesta 2 vuoteen
Määräaikainen vankeus	<p>Alle 16-vuotiaana rikoksen tehneille korkeintaan 6 vuodeksi (erityisen törkeän rikoksen kohdalla korkeintaan 10 vuodeksi)</p> <p>Muiden alaikäisten kohdalla korkeintaan 10 vuodeksi</p> <p>Törkeän ja erityisen törkeän rikoksen erityisen osan vastaavasta rangaistuksen alarajasta vähennetään puolet</p> <p>Määräaikaista vankeutta ei määrätä alle 16-vuotiaana lievän tai keskitörkeän rikoksen ensikertalaisille eikä muille lievän rikoksen ensikertalaisille alaikäisille</p>

Sakosta on erikseen mainittava se, että se määrätään siitä riippumatta, onko alaikäisellä omia ansiotuloja tai omaisuutta vai ei. Sakko voidaan kohdistaa myös alaikäisen vanhempiin tai laillisiin edustajiin, näiden suostumuksella. Tällainen järjestely näyttää horjuttavan välittömän ja henkilökohtaisen rikosvastuun toteutumisen. On myös epäselvää, ketä on pidettävä syytettynä sakon maksamatta jättämisen tapauksessa ja millaiset seuraamukset alaikäisen vanhempiin voidaan kohdistaa maksuvelvollisuuden laiminlyönnin ollessa

¹⁰² Ugolovnyj kodeks RF ot 13.06.1996 N63-F3

käsillä.¹⁰³

VF Korkeimman oikeuden tuomioistuimen tilastot vuodelta 2013 osoittivat, että alaikäisten kohdalla eniten käytetty rangaistuslaji on edelleen ehdollinen vankeusrangaistus (39,3%). Vankeusrangaistukseen tuomittujen alaikäisten määrä oli 15,8%. Sakkoa määrättiin vain 11,8% tapauksessa.¹⁰⁴

Pakollisten töiden laiminlyönti aiheuttaa rangaistuksen korvaamisen velvoittavilla töillä tai vankeusrangaistuksella. Velvoittavia töitä ei kuitenkaan saa RK:n mukaan määrätä alaikäisille. Vankeusrangaistus puolestaan ei ole määrättävissä lievän tai keskitörkeän rikoksen tehneelle alle 16-vuotiaalle ensikertalaiselle. Millä pakolliset työt tässä tapauksessa tulisi korvata?

Toimintakiellon tarpeellisuus alaikäisen rangaistuslajien joukossa mietityttää, sillä Venäjän federaation työlainsäädännön mukaan työsopimuksen solmiminen on mahdollista vasta 16 vuoden iässä, tietyissä tapauksissa 15-vuotiaana ja vanhempien suostumuksella kevyen työnteon oikeus alkaa 14-vuotiaana. Näin ollen toimintakiellon laajaa soveltamista on turhaa odottaa, kun alaikäisen työoikeus on niin rajoitettua. Alaikäisen rajoitettu työoikeus nousee esiin myös ojennustöiden kohdalla. Rangaistuslajin tarkoituksenmukaisuus on epäselvä. Käytännössä ojennustöiden määrääminen alle 15-vuotiaille on tästä syystä mahdotonta.¹⁰⁵

RK 93 §:n mukaan vankeustuomiossa alaikäisen ehdonalainen vapauttaminen voi alkaa, kun rangaistuksesta on suoritettu vähintään yksi kolmasosa lievän, keskitörkeän ja törkeän rikoksen kohdalla. E erityisen törkeissä rikoksissa ehdonalainen vapauttaminen on mahdollista vasta kun rangaistuksesta on suoritettu vähintään kaksi kolmasosaa.

¹⁰³ Ermakov & Seredin, Vestnik Voronezskogo instituta MVD Rossii N2/2007.

¹⁰⁴ VF:n Korkeimman oikeuden tilastoja. Luettavissa <http://www.cdep.ru>. Viitattu 7.3.2016.

¹⁰⁵ Trudovoj kodeks RF ot 30.12.2001 N 197-F3.

Rangaistuksen määräämisessä alaikäiselle, tuomioistuimen ei tule sulkea pois kasvatuksellisten pakkokeinojen määräämisen mahdollisuutta. Rangaistuksen määräämisessä, rangaistuksen määräämisen yleisten perusteiden (RK 60 §) lisäksi, alaikäisten kohdalla otetaan erityisesti huomioon elinolosuhteet ja kasvatusta, psyykkisen kehityksen taso, muut henkilökohtaiset seikat ja häntä iältään vanhempien henkilöiden vaikutus. Itse alaikäisyys on myös huomioitava muiden lieventämis- ja koventamisperusteiden yhteydessä.

Henkilökohtaisten seikkojen kohdalla, etenkin 14-15 -vuotiaiden kohdalla, on selvitettävä alaikäisen kehitystaso rikoksentekohetkellä. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden laadun ja tason arvioinnissa, rikoksen objektin lisäksi, tuomioistuimen on selvitettävä, missä määrin alaikäinen rikoksentekijä on sisäistänyt objektin merkityksen. Alaikäisten tahallisissa rikoksissa tahallisuus on usein eriasteista ja riippuvaista alaikäisen tekojen käsityksestä. Hyvin usein rikos on spontaaninen eikä nuori ajattele tekojensa seurauksia.

Lieventämis- ja koventamisperusteiden arvioinnissa on tärkeää, että lieventämisperusteet lieventävät enemmän ja koventamisperusteet koventavat vähemmän alaikäisen rangaistusta kuin täysi-ikäisen kohdalla. Yleisimmin Venäjällä alaikäisen rangaistusta lieventävät katumus, aktiivinen avustaminen rikoksen selvittämisessä, rikoksen tekeminen uhan alaisena ja rikoksen tekeminen vaikeiden perhesuhteiden sekä huonon varallisuustilan seurauksena. Koventamisperusteista puolestaan rangaistukseen on useimmiten vaikuttanut rikoksen tekeminen alkoholin tai huumausaineiden alaisena. Rangaistuksen määräämisessä on myös kiinnitettävä huomiota siihen, että 14 ja 17 vuotiaan välillä on huomattava kehitysero.¹⁰⁶

Tutkielmassa ei käsitellä alaikäisen rangaistuksesta vapauttamista. Mainitsen kuitenkin sen, että mikäli tuomioistuin päätyy rangaistuksesta vapauttamiseen, alaikäisen tuomittuun kohdistetaan seuraavaksi käsiteltäviä kasvatuksellisia

¹⁰⁶ Dementjev 2010, s. 61-65.

pakkokeinoja tai hänet sijoitetaan erityiseen kasvatusoppilaitokseen, rikoksen törkeysasteen perusteella.

4.2 Kasvatukselliset pakkokeinot rangaistuksen vaihtoehtona

Mikäli alaikäisen tekemä rikos on lievä tai keskitörkeä, hän voi tulla vapautetuksi rikosvastuusta, jos alaikäisen ojentumisen voidaan katsoa mahdolliseksi kasvatuksellisin pakkokeinoin. Kasvatuksellisia pakkokeinoja ovat Venäjän RK 90§:n mukaan:

1. Varoitus
2. Vanhempien tai valvontaviranomaisten valvonta
3. Aiheutetun vahingon korvaaminen
4. Vapaa-ajan rajoittaminen ja alaikäisen käyttäytymistä koskevien määräysten asettaminen

Alaikäiselle voidaan määrätä useampi kasvatuksellinen pakkokeino kerrallaan. Valvonnan asettamisen sekä vapaa-ajan ja käyttäytymisen rajoitusten kohdalla kesto on yhdestä kuukaudesta kahteen vuoteen lievässä rikoksessa, ja kuudesta kuukaudesta kolmeen vuoteen keskitörkeässä rikoksessa.¹⁰⁷

Varoitus on suullinen keskustelu, jossa alaikäistä ”torutaan” hänen teoistaan. Vanhempien valvontaan asettamisen suhteen VF Korkeimman oikeuden määräyksessä (Plenum Verhovnogo Suda ot 1.2.2011 N1 ”O sudebnoj praktike primenenija zakonodatelstva, reglamentirujushego osobennosti ugolovnoj otvetstvennosti i nakazaniija nesovershennoletnih”) on painotettu, että ennen valvonnan asettamista vanhempien kasvatustavat, taloudelliset mahdollisuudet elättämiseen ja valvontakeinot on tarkistettava. Koodeksissa ei edellytetä vanhempien suostumusta valvontaan ryhtymisestä, mutta kyseinen määräys

¹⁰⁷ Kruglikov 2014, s. 521-522.

vaatii tällaisen luvan hankkimisen. Mikäli valvonnan suorittaminen määrätään valvontaviranomaiselle, alaikäiselle järjestetään henkilökohtainen ohjelma, jonka tavoitteena on sosiaali-psykologinen realisaatio ja varoittaminen uuden rikoksen tekemisestä.¹⁰⁸

Esimerkkinä tällaisen kasvatuksellisen pakkokeinon käytöstä on Rostovskin alueen tuomioistuimen ratkaisu (1-63/2016), jossa alaikäistä syytettiin varkaudesta. Koska kyseessä oli alaikäinen ensikertalainen, joka katui tekojaan ja vahinko oli vain noin 1 700 ruplan suuruinen, tuomioistuin määräsi alaikäisen rikoksentekijän isänsä valvontaan yhdeksi vuodeksi.¹⁰⁹

Aiheutetun vahingon korvaaminen edellyttää, että alaikäisellä rikoksentekijällä on kyky ja varallisuus tällaiseen. Vapaa-ajan ja käyttäytymisen rajoituksilla, alaikäistä voidaan esimerkiksi kieltää ilmestymästä tietyille alueille, asettaa kotiintuloaika tai käskää lopettamaan asiaton elämäntyyli. Koodeksin luettelo ei ole tyhjentävä, vaan rajoitukset ovat hyvin yksilöllisiä.¹¹⁰

Uhka rikosasian vireillepanosta pakkokeinojen laiminlyönnistä, on periaatteessa aiheeton. Tuomioistuinten tilastot ovat nimittäin osoittaneet, että tällaisten rikosasioiden määrät ovat mitättömät. Tämä on todiste alaikäiselle asetettavien kasvatuksellisten pakkokeinojen kontrollin puutteesta. Tuomarit suhtautuvat Venäjällä kasvatuksellisten pakkokeinojen määräämiseen liian aktiivisesti ja ilman erityistä paneutumista asian kokonaisuuteen. Useimmiten käytetty pakkokeino on alaikäisen määrääminen vanhempiensa valvontaan. Tuomioistuinten käytäntö on osoittanut, että tuomarit ovat hyvin ottaneet selvää mm. alaikäisen vanhempien työtilanteesta ja asuinpaikasta, mutta elinolosuhteista ja kontrollimahdollisuuksia koskevista tiedot jäävät hankkimatta. Valvonnasta vastaavien rikostaustaa ei myöskään tarkisteta. Kaiken lisäksi RK:ssa ei ole tarkennettu mikä toimitilin tarkkaan ottaen toteuttaa alaikäisen

¹⁰⁸ FZ ot 24.6.1999 N 120-F3 Ob osnovah sistemy profilaktiki besnadzornosti i pravonarushenij nesovershennoletnih.

¹⁰⁹ Rostovskin alueen TI ratkaisu 1-63/2016. Luettavissa <https://rospravosudie.com/court-sudebnyj-uchastok-4-aksajskogo-rajona-rostovskoj-oblasti-s/act-226371641/>. Viitattu 2.3.2016.

¹¹⁰ Kruglikov 2014, s. 522.

valvonnan, mikäli sen järjestäminen vanhempien osalta on mahdotonta. Koodeksissa lukee vaan, että valvonnan suorittaa asiantunteva valtiollinen elin. Näin ollen kasvatuksellisten pakkokeinojen määrääminen voi tarkoittaa alaikäisen jättämistä ilman mitään seuraamuksia.¹¹¹

Vaikka kasvatuksellisilla pakkokeinoilla näyttää olevan heikko vaikutus, niiden käytön on katsottu olevan perusteltua. Rikosoikeudellisen seuraamuksen määräämisessä alaikäisen kohdalla on nimittäin kaksi olennaista seikkaa vastakkain. Ensinnäkin, kuten täysi-ikäiset rikoksentekijät, kaikki syyntakeisiksi todetut on saatettava rikosvastuuseen rangaistukseksi säädetystä yhteiskunnallisesti vaarallisesta teosta. Toisaalta, alaikäisen ikä ja henkinen kehitystaso edellyttävät erityiseen asemaan asettamista, jossa rangaistuksen määräämistä tärkeämpänä on rangaistuksen negatiivisuuden ymmärtäminen. Alaikäiselle määrättävän rangaistuksen tarkoituksena ei ole vain hänen ojentaminen, vaan ”uudelleenkasvattaminen”. Näin ollen rikosoikeudellisen seuraamuksen määrääminen erityisesti alaikäisten kohdalla ei voi perustua vain rikosoikeudellisten säännösten varaan, vaan huomioon on otettava myös kaikki sosiologiset ja psykologiset vaikutukset.¹¹²

¹¹¹ Mustafaevna, *Biznes v zakone* 1/2011, s. 155-157.

¹¹² Dementjev 2010, s. 52-55.

5. RANGAISTUSLAJIN MÄÄRÄÄMISEEN JA RANGAISTUKSEN MITTAAMISEEN VAIKUTTAVAT SEIKAT VENÄJÄLLÄ

5.1 Rangaistuslajien rajoitettu käyttö ja hankaluus

Rangaistuslajin valinnassa on suurelta osin kysymys seuraamuksen ankaruuden päättämisestä.¹¹³ Sekä Suomen että Venäjän rangaistusjärjestelmä perustuu asteittain ankaroituvuihin seuraamuslajeihin. Useiden rikosten kohdalla useampi rangaistuslaji on mahdollinen. Etenkin Venäjällä suurin osa rikostunnusmerkistöistä sisältää monta rangaistuslajia. Venäjällä rangaistuslajin valinnasta ei ole selkeitä lajivalintaperusteita, vaan kysymys on lähinnä rangaistuksen mittaamisesta. Venäjällä rangaistuksen mittaamisessa huomioon otettavat rangaistusta lieventävät ja koventavat periaatteet ovat yksityiskohtaisemmat kuin Suomessa. Suomessa näiden kohdalla otetaan huomioon lähinnä rikoksen olosuhteet ja rikoksentekijää koskevat seikat. Venäjällä puolestaan rangaistuksen mittaamista koskevia periaatteita sovelletaan laajemmin. Yleensä rikoksentekijän perhe ja sosiaalinen asema ovat keskeisessä asemassa. Rangaistuksen mittaamisessa vaikuttaviin perusteisiin palataan tarkemmin myöhemmin. Laajojen rangaistuslajien ja selkeiden lajivalintaperusteiden puuttumisen lisäksi rangaistuksen määräämistä Venäjällä vaikeuttaa myös rangaistuskäytännön yhtenäisyyden heikkous.

Erikoisuutena Venäjän rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä on myös se, että rangaistuslajien kohdalla on erikseen lueteltu kenelle kyseistä rangaistuslajia ei voida määrätä, mikä ilmeni aikaisemmasta tekstistä. Rangaistuslajien käyttö on siten rajoitettua rangaistuslajista riippuen mm. seuraavien kohdalla: alaikäiset, invalidit, 55 vuotta täyttäneet naiset, 65 vuotta täyttäneet miehet, sotapalveluksessa olevat, vakituista asuinpaikkaa tai kansalaisuutta vailla olevat, naiset, raskaana olevat naiset ja naiset, joilla on tietyn ikäisiä lapsia.

¹¹³ Melander 2015, s. 190.

5.2 Ehdollinen rangaistus rangaistustilajien ulkopuolella

Ehdollista rangaistusta ei lueta Venäjällä rangaistustilajiksi. Ehdollisen rangaistuksen määrääminen on RK 73 §:n mukaan mahdollista, mikäli tuomari tulee siihen päätökseen, että rangaistuksen täytäntöönpano ei ole välttämätöntä tuomitun ojentamiseksi. Ehdollisen rangaistuksen määrääminen on mahdollista vain ojennustöiden, sotapalvelun rajoittamisen, sotilaskurinpitojoukossa pitämisen tai alle 8 vuoden pituisen vankeusrangaistuksen kohdalla. Käytäntö on osoittanut, että ojennustöiden tuomitseminen ehdollisena on hyvin harvinaista. Yleensä ehdollinen rangaistus tulee kyseeseen alle 5 vuoden pituisten vankeustuomioiden kohdalla. Sitä pidempiin tuomioihin tuomarit suhtautuvat Venäjällä kieltävästi.

Ehdollinen tuomitseminen ei tule ollenkaan kysymykseen alle 14-vuotiaiden seksuaalisen koskemattomuuteen kohdistuvien rikosten kohdalla eikä koodeksissa erikseen lueteltujen terroristiluonteisten rikosten kohdalla. Ei myöskään tahallisesta rikoksesta tuomitusta koeajalla tehdystä törkeästä tai erityisen törkeästä rikoksesta eikä vaarallisen tai erityisen vaarallisen uusintarikollisuuden yhteydessä.¹¹⁴

Ehdollisen rangaistuksen määräämisen harkitsemisessa tuomioistuimien kiinnittää huomiota rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteeseen ja asteeseen, henkilökohtaisiin seikkoihin sekä lieventämis- ja koventamisperusteisiin. Ehdollinen rangaistus edellyttää siis yhteiskunnallisen vaarallisuuden matalaa astetta eikä sitä tulisi tuomita törkeistä tai erityisen törkeistä rikoksista. Henkilökohtaisiin seikkoihin luetaan ensisijaisesti syytetyn käyttäytyminen ennen rikosta, rikoksen aikana ja rikoksen jälkeen. Näin ollen tulisi suhtautua varauksella ehdollisen tuomion määräämisessä etenkin rikostaustaisen henkilön kohdalla.

¹¹⁴ Kruglikov 2014, s. 443-445.

Tuomioistuimen asettaman koeajan aikana, tuomitun tulee osoittaa käyttäytymisellään ojentuneensa. Koeaika asetetaan kuudesta kuukaudesta viiteen vuoteen, yli vuoden pituisen vankeusrangaistuksen yhteydessä. Mikäli määrätty vankeusrangaistus on alle vuoden, koeajan kesto on kuudesta kuukaudesta kolmeen vuoteen.

Ehdollinen tuomitseminen ei estä lisärangaistusten määräämistä ja yleensä näin on meneteltykin. Hyvin usein lisärangaistukseksi määrätään sakko tai viraltapano taikka toimintakielto rangaistuksen tehostamiseksi. Vain perusrangaistus voidaan tuomita ehdolliseksi. Tämän lisäksi tuomioistuin voi määrätä, tuomitun ikää, työllistymismahdollisuutta ja terveyttä silmällä pitäen, muitakin RK:ssa lueteltuja velvollisuuksia. Tällaisia ovat asuin-, työ tai opiskelupaikan vaihtamisen kieltä ilman valvontaviranomaisen lupaa, tiettyjen paikkojen oleskelukieltä, hoitoon hakeutuminen (esim. alkoholismien, huumeriippuvuuden ja todetun sukupuolitaudin tapauksissa), työpaikan löytäminen tai opiskelun jatkaminen. Luettelo ei ole tyhjentävä, vaan tuomioistuin voi määrätä muitakin parhaaksi katsomiaan toimenpiteitä, tuomitun ojentamiseksi.

Mikäli tuomitun käytös koeaikana on ollut myönteistä ja koeajasta on kulunut vähintään puolet, tuomioistuin voi valvontaviranomaisen esityksestä päättää koeajan päättämisestä. Jos taas tuomittu jättää määrättyjä velvollisuuksiaan täyttämättä, laiminlyö rikoksesta johtuvan vahingonkorvauksen suorittamisen tai syyllistyy hallinnolliseen lainrikkomukseen, tuomioistuin voi pidentää koeajan korkeintaan vuodeksi. Mikäli tuomitun käytös on ollut erityisen moitittavaa eli hän on syyllistynyt vähäistä suurempiin lainrikkomukseen, laiminlyönyt olennaisesti hänelle määrättyjä velvollisuuksia tai toistuvasti vältellyt valvontaa, tuomioistuin voi peruuttaa asetetun koeajan ja panna rangaistuksen täytäntöön.¹¹⁵

Uuden rikoksen tekeminen koeaikana voi johtaa kahteen tilanteeseen. Huolimattomuudesta johtuvan rikoksen tai lievän tahallisen rikoksen tekeminen koeaikana antaa tuomioistuimelle harkintavallan koeajan jatkamisesta tai

¹¹⁵ Kruglikov 2014, s. 446.

kumoamisesta. Keskitörkeän, törkeän tai erityisen törkeän tahallisen rikoksen tekeminen velvoittaa tuomioistuimen kumoamaan koeajan. Molemmissa koeajan kumoamisen tilanteessa, rangaistus pannaan täytäntöön rikoksen yhtymistä (RK 70 §) koskevien sääntöjen mukaisesti.¹¹⁶

Suomessa ehdollinen vankeus on itsenäinen rangaistuslaji, joka voidaan määrätä enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen sijasta, jollei rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottoman vankeuden määräämistä (RL 6:9).

5.3 Konkreettisen rangaistuksen määrääminen

Rangaistuksen mittaaminen tarkoittaa konkreettisen rangaistuksen ankaruudesta päättämistä. Suomessa rangaistuksen määräämisen yleissäännös on RL 6:4, jonka mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Kysymys on rangaistuksen suuntaviivojen määrittämisestä.¹¹⁷

Rangaistuksen määräämisestä Venäjällä säädetään RK:n 10 luvussa. Seuraavan sivun taulukosta näkyy rangaistuksen määräämisen säännöt, rangaistusta koskevat vaatimukset ja rangaistuksen määräämisessä huomioon otettavat seikat. Jatkossa käsitellään viimeisintä eli sitä, mitkä seikat vaikuttavat tuomioistuimen konkreettiseen rangaistuksen valintaan.

¹¹⁶ Kruglikov 2014, s. 447.

¹¹⁷ Melander 2015, s. 191.

Taulukko 4. Rangaistuksen määrääminen Venäjän rikoskoodeksiin mukaan.¹¹⁸

Yleiset perusteet – RK:n periaatteet, rikoskategoriat, tuomioistuinta velvoittavat yleiset säännöt rangaistuksen määräämisessä		
Rangaistuksen määräämisen säännöt	Rangaistusta koskevat vaatimukset	Rangaistuksen määräämisessä huomioon otettavat seikat
1. Lievemmän rangaistuksen määrääminen (RK 64 §)	Rangaistuksen oikeudenmukaisuus	Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne ja aste
2. Rangaistuksen määrääminen lieventävien seikkojen vallitessa (RK 62 §)	Rangaistuksen määrääminen RK:n erityisen osan pykälässä säädetyissä rajoissa	Henkilöön liittyvät seikat
3. Rangaistuksen määrääminen oikeudenkäyntiä edeltävän yhteistyösopimuksen rikkomisen yhteydessä (63.1 §)	Säädettyä ankarampi rangaistus voidaan määrätä rikosten yhtyessä (RK 69 §) tai tuomioiden yhtyessä (RK 70 §)	Lieventämis- ja koventamisperiaatteet
4. Rangaistuksen määrääminen valamiehISTÖN tekemän lieventämis päätöksen yhteydessä (65 §)	Säädettyä lievempi rangaistus poikkeuksellisten seikkojen vallitessa (RK 64 §)	Rangaistuksen vaikutus tuomittuun
5. Rangaistuksen määrääminen täyttymättömästä rikoksesta (RK 66 §)	RK yleisen osan huomioon ottaminen rangaistuksen määräämisessä	Rangaistuksen vaikutus tuomitun perheen elinolosuhteisiin
6. Rangaistuksen määrääminen osallisuudesta rikokseen (RK 67 §)	Rangaistuksen tulee taata rangaistuksen tavoitteita	
7. Rangaistuksen määrääminen rikoksen uusimisen yhteydessä (RK 68)		
8. Rangaistuksen määrääminen rikosten yhtyessä (RK 69 §)		
9. Rangaistuksen määrääminen tuomioiden yhtyessä (RK 70 §)		

RK 60 § määrittelee rangaistuksen määräämisen perusteet, jotka takaavat rangaistuksen lainmukaisuuden, yksilöllisyyden ja rangaistuksen oikeudenmukaisuuden. Rangaistuksen lainmukaisuus perustuu siihen, että rangaistus määrätään RK:n erityisen osan rajoissa. Rikoksesta säädettyä

¹¹⁸ Уголовный кодекс РФ 13.06.1996 N 63-F3.

ankarampi rangaistus voidaan määrätä rikosten tai tuomioiden yhtyessä. Lievemmän rangaistuksen, kuin mitä on erityisessä osassa säädetty, määräämisestä säädetään RK 64 §:ssa. Oikeudenmukaisuuden vaatimus perustuu siihen, että rikoksesta säädetystä rangaistuksesta määrätään ankarampi rangaistus vain silloin kun lievemmän rangaistuksen ei katsota riittäväksi rangaistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.¹¹⁹

Rangaistuksen yksilöllistämisenä, mihin jatkossa keskitytään, tarkoitetaan rikoksentekijän henkilökohtaisten seikkojen ja rikoksen erityispiirteiden yhteensovittamista rangaistukseen, suhteellisuusperiaatteen mukaisesti. Rangaistuksen määräämisessä tuomarin on otettava huomioon koodeksin yleisen osan säännökset, joissa konkretisoituvat mm. kunkin rangaistuslajin määräämiskriteerit sekä rangaistuksen määräämistä koskevat säännökset. Rangaistuksen määräämisessä rangaistuslajin ja rangaistuksen pituuden valinnan lähtökohtana on RK 60.3 §: *”Rangaistuksen määräämisessä on otettava huomioon yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne ja aste, henkilöön liittyvät seikat, lieventämis- ja koventamisperusteet sekä rangaistuksen vaikutus tuomittuun ja hänen perheensä olosuhteisiin”*.

5.3.1 Yhteiskunnallisen vaarallisuuden hankaluus

Kuten aikaisemmin kävi jo ilmi, yhteiskunnallisella vaarallisuudella on merkittävä asema Venäjän rikosoikeudessa. Koistinen korostaa, että yhteiskunnallisesti vaarallinen teko ja teon yhteiskunnallisesti vaarallinen seuraus ovat siis rangaistavuuden tärkein edellytys. Tällainen teko ja sillä aiheutetut seuraukset ovat taas kiinteässä yhteydessä rikoksen subjektiiviseen puoleen ja rikoksen subjektiin. Yhteiskunnallisella vaarallisuuden luonteella ja asteella on rikosten törkeysluokittelua ja rangaistuksen määräämistä määrittävä funktio. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden ilmenee jossain määrin RK:sta, mutta

¹¹⁹ Tashilin, Rossijskaja justicija N2/2014, s. 29-33.

tuomioistuimet määrittelevät sen sisällön konkreettisissa rikostapauksissa, mikä ei ole yksiselitteistä vaan hyvin haastava tehtävä muuttuvassa yhteiskunnassa.¹²⁰

Rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne määräytyy rikoksen suojeluobjektin, syyllisyyden muodon ja rikoksen kategorian mukaan. Esimerkiksi suojeluobjektissa henki ja omaisuus ovat eriasteisia yhteiskunnallisen vaarallisuuden suhteen. Syyllisyydessä tahallisuus on vaarallisempaa kuin tuottamus. Rikoksen kategorioissa törkeät tekemuodot ovat vaarallisempia kuin lievät. Aste puolestaan riippuu rikoksen konkreettisista seikoista, lähinnä rikoksen seurauksena aiheutetun haitan määrästä ja asteesta, rikoksen tekemuodosta ja rikoksentekijän asemasta rikoksen teossa. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen perusteella erilaiset rikokset ovat vertailtavissa keskenään. Aste taas mahdollistaa yhteiskunnallisen vaarallisuuden vertailun samanlaisten rikosten välillä.¹²¹

RK:n mukaan rangaistuksen määräämisessä on otettava huomioon rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne ja aste. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen huomioon ottaminen rangaistuksen määräämisessä on sikäli ongelmallista, että se ei ole konkreettisen rikoksen yksilöllinen seikka vaan samanlaisten rikosten yleinen piirre. Mikäli yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen perusteella ei voida erottaa kahta samanlaista rikosta toisistaan, niin mikä on sen vaikutus rangaistuksen määräämisessä?

Venäjän oikeuskirjallisuudessa on pohdittu yhteiskunnallisen vaarallisuuden poistamista RK:n yleisestä osasta, mutta monet tieteilijät kritisoivat rajusti kyseistä ehdotusta. Esimerkiksi Kruglikov kirjoittaa, että rangaistuksen määräämisen tarkoituksena ei ole vain sen yksilöllistäminen, vaan yhteiskunnallinen vaarallisuus on yksi keinoista yhdenvertaisuusperiaatteen realisointiin. Yhdenvertaisuus on ehdottomasti välttämätöntä rangaistuksen

¹²⁰ Koistinen 2012, s. 229-230.

¹²¹ Bespalov J.F, Bespalov A.J & Gordejuk 2015, s. 39.

määräämisessä, mutta ei ole tarkoitus saavuttaa sitä tällä etapilla. Määrittelemällä rangaistuslajit ja rangaistuksen kestot koodeksin sanktioissa, lainsäätäjät jaottelee rikosvastuun erilaisten rikosten kohdalla, rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden perusteella. Laillisuusperiaate rajaa tuomarin päätösvaltaa rangaistuksen määräämisessä, mikä takaa yhdenvertaisuuden toteutumisen. Näin ollen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne ilmaisee yhdenvertaisuuden myös rangaistuksen määräämisen tasolla. Toisin sanoen, koska yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne on huomioitu rikosvastuun yhteydessä, sen huomioon ottaminen rangaistuksen määräämisen yhteydessä uudestaan on Kruglikovin mielestä tarpeetonta.¹²²

Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen vaikuttaminen rangaistuksen määräämisen yhteydessä ei selviä tuomioistuinten oikeuskäytännön kautta. Ratkaisuissa ei erikseen mainita, miten yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne on vaikuttanut rangaistukseen. Asian selventämiseksi ryhmyttiin tuomareita eri puolelta Venäjää pyydettiin osallistumaan kyselyyn. Kysely osoitti, että osa tuomareista ei osannut vastata kysymykseen. Osa tuomareista puolestaan luetteli henkilöön liittyviä seikkoja, joilla ei ole mitään tekemistä yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen kanssa. Suurin osa vaan viittasi Venäjän korkeimman oikeuden määräykseen, jonka mukaan yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne määräytyy rikoksen objektin, syyllisyyden ja rikoskategorian perusteella. Kyseinen määritelmä on kuitenkin hieman ristiriitainen. Ensinnäkin rikoskategorian vaikuttamista yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteeseen ei voida pitää järkevänä, sillä juuri yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonne jakaa rikokset eri kategorioihin. Syyllisyydellä puolestaan on merkitystä rikoksen kvalifioinnissa ja yhteiskunnallisen vaarallisuuden asteen määrittämisessä.

Näin ollen ainoana yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen määrittäjänä voidaan pitää rikoksen objektia. On myös kiinnitettävä huomiota rikoksen

¹²² Voronina, Ugolovnoe pravo: strategija razvitija v XXI veke 2015, s. 255-256.

mahdolliseen ”lisäobjektiin”. Toisin sanoen kyse on rikoksen ulkopuolisesta objektista, jolle on aiheutunut tai on voinut aiheutua vahinkoa rikoksen seurauksena. Esimerkkinä eräs oikeustapaus, jossa tuomittu oli myynyt metallia, jonka tiesi olevan viallisen. Metalli oli tarkoitettu junavaunujen kunnostukseen, jotka oli tarkoitus ottaa käyttöön. Tuomittu tiesi siten tekojensa suuren yhteiskunnallisen vaarallisuuden. Suuren yhteiskunnallisen vaarallisuuden seurauksena, tuomitun sakon määrää korotettiin ja hänet asetettiin kahden vuoden mittaiseen toimintakieltoon.¹²³

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen määrittäminen ja huomioon ottaminen rangaistuksen määräämisen yhteydessä on ongelmallista. Oikeuskäytäntö osoitti, että yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonnetta ei aina riittävässä määrin oteta huomioon tässä yhteydessä. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden asteella puolestaan näyttää olevan suurempi vaikutus rangaistuslajin ja rangaistuksen pituuden valinnassa.¹²⁴

Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen arvioinnin tärkeys heijastuu myös vuonna 2011 rikoskoodeksiin otetussa muutoksessa, joka teki mahdolliseksi tuomarin päätöksellä siirtymisen rikoskategoriassa astetta alempaan rikoskategoriaan, yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen perusteella. Rikoskategorian mahdollinen alentaminen tapahtuu vasta rangaistuksen määräämisen jälkeen, missä yhteiskunnallisella vaarallisuudella on myös olennainen asema.

RK 15.6 §:n mukaan tuomioistuin voi vaihtaa, lieventämisperusteiden vallitessa ja koventamisperusteiden puuttuessa sekä ottamalla huomioon yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen, rikoskategoriassa astetta alempaan. Tämä edellyttää sitä, että määrätyn rikoksen rangaistus ei ylitä kunkin rikoskategorian erikseen tässä pykälässä säädettyä enimmäisrangaistusta. Kyseinen lakimuutos on herättänyt paljon keskustelua

¹²³ Voronina, Ugolovnoe pravo: strategija razvitija v XXI veke 2015, s. 256-257.

¹²⁴ Voronina, Ugolovnoe pravo: strategija razvitija v XXI veke 2015, s. 258.

oikeustieteessä ja aiheuttanut ongelmia. Kyseisen muutoksen seurauksena, erityisen törkeät rikokset (esimerkiksi murha) voidaan yksittäisessä tapauksessa katsoa törkeäksi rikokseksi. Näin ollen kyseistä lakimuutosta ei voida pitää onnistuneena, vaan jo ennestään aukollista rangaistusjärjestelmää sekoittavana.¹²⁵

5.3.2 Henkilöön liittyvät seikat

Syyliseen henkilöön liittyvät seikat koostuvat henkilön sosiaalisista, psykologisista ja biologisista erityispiirteistä, jotka ovat olennaisessa asemassa rangaistuslajin ja rangaistusmäärän määrittämisessä. Tuomioistuimen on otettava huomioon syytetyn suhtautuminen työntekoon tai opiskeluun, hänen terveystilansa, perhetilanteensa, rikostaustansa jne. Oikeudenmukaisen rangaistuksen määrääminen edellyttää syvällistä perehtymistä myös lain ulkopuolisiin seikkoihin.¹²⁶

Henkilöön liittyvien seikkojen objektiivinen arviointi on hyvin hankalaa, sillä tuomioistuinten oikeuskäytäntö Venäjällä on ristiriitaista ja VF Korkeimman oikeuden määräykset ovat kirjoitettu avoimesti ja epätarkasti. Ei ole harvinaista, että rangaistuslajia ja rangaistusmäärää ei ole tuomioistuinten ratkaisuissa perusteltu riittävästi tai ne on jätetty perustelematta kokonaan. Yleensä tuomioistuimen ratkaisussa vain lukee, että tuomioistuin on huomionut ratkaisussaan kaikki henkilöön liittyvät seikat. Ongelman aiheuttaa RK 60.3 §, jossa ei konkretisoida, mitkä seikat on otettava huomioon..¹²⁷

Venäläisessä oikeuskirjallisuudessa on pohdittu henkilöön liittyvien seikkojen ulottuvuutta, mm. sitä, että henkilöön liittyvien seikkojen ei välttämättä tarvitse liittyä suoranaisesti tehtyyn rikokseen. Stanovskijn mielestä henkilön

¹²⁵ Oreshkina, Ugolovnoe pravo: strategija razvitija v XXI veke 2015, s. 183-185.

¹²⁶ Kruglikov 2014, s. 402.

¹²⁷ Grebenkov, Ugolovnoe pravo: strategija razvitija v XXI veke 2015, s. 259.

sosiaalinen status yhteiskunnassa on välttämätön seikka, joka tuomioistuimen on otettava huomioon. Toisin sanoen henkilön suhtautuminen työntekoon, opiskeluun, moraalinen käyttäytyminen arjessa jne. VF Korkeimman oikeuden määräykset ovat samalla linjalla. Korkeimman oikeuden määräyksessä (Postanovlenie Verhovnogo suda RF ot aprelja 1996 g. N1 "O sudebnom prigovore") sanotaan, että henkilöön liittyviin seikkoihin on luettava kaikki seikat, joilla voi olla merkitystä rangaistuksen määräämisessä. Eräät tutkimukset tuomioistuinten ratkaisusta osoittivat, että useimmiten rangaistukseen vaikuttaneet henkilöön liittyvät seikat olivat seuraavanlaisia: tuomittu ei ole psykiatrin kirjoissa, hän on tunnustanut tekonsa eikä vastusta rikossyytettä, hän katu tekojaan ja on työkykyinen.¹²⁸

Selvää on, että monet henkilöön liittyvät seikat liittyvät vain välillisesti rikoksentekijän yhteiskunnallisesti vaaralliseen luonteeseen. Mikäli rikoksentekijä esimerkiksi käy psykiatrin vastaanotolla tai on vieroitushoidossa, tämä kertoo hänen vaarallisuudesta yhteiskunnassa. Tällaisten seikkojen puuttuminen ei kuitenkaan oikeuta puhumaan alentuneesta yhteiskunnallisesta vaarallisuudesta, ne eivät nimittäin saisi vaikuttaa rangaistukseen. Tämä johtaa epäoikeudenmukaiseen rangaistukseen.

Kurskin alueen tuomioistuimen ratkaisussa (1-12/2014) tuomittiin kannettavan tietokoneen varkaudesta (RK 158 §) seitsemäksi kuukaudeksi vapauden rajoitukseen.¹²⁹ Tuomittu oli aikaisemminkin syyllistynyt useampaan omaisuusrikokseen, joista hänelle oli tuomittu mm. ehdollista ja ehdotonta vankeutta. Rangaistuksen määräämisessä otettiin huomioon se, että tuomittu tunnusti syyllisyytensä ja katui tekojaan. Tuomitun asuinalueen ja edellisen vankeustuomiosiirtolan mukaan tuomitun käytös oli asiallista. Herää kysymys, mitä merkitystä on näillä henkilöön liittyvillä seikoilla rangaistuksen puoltaessa tuomittua, kun kerran henkilö on selvästi taipuvainen rikosten tekemiseen jo

¹²⁸ Grebenkov, Ugolovnoe pravo: strategija razvitija v XXI veke 2015, s. 260-261.

¹²⁹ Kurskin alueen TI ratkaisu 1-12/2014. Luettavissa <https://rospravosudie.com/court-sudebnyj-uchastok-mirovogo-sudi-kastorenskogo-rajona-kurskoj-oblasti-s/act-214075169/>. Viitattu 11.3.2016.

pitkät rikostaustansa perusteella? Henkilöön liittyvien seikkojen huomioon ottamisessa on lähestyttävä asiaa kokonaisuutena. Näin lievä rangaistus ei täytä rangaistuksen oikeudenmukaisuus- ja suhteellisuusperiaatetta.

Henkilöön liittyvät seikat voivat toimia rangaistuksen koventavinakin tekijöinä. Tuomioistuinten oikeuskäytännön perusteella voidaan todeta, että useimmiten rangaistusta koventaa työpaikan puuttuminen, hallinnolliset lainrikkomukset, asuinalueen huono maine ja syytteen vastustaminen.

Epäoikeudenmukaisten rangaistusten määräämiseen voitaisiin puuttua lain tai VF Korkeimman oikeuden määräyksillä, rajoittamalla rangaistuksen määräämisessä huomioon otettavia henkilöön liittyviä seikkoja. Esimerkiksi voitaisiin luoda kriteereitä, joilla voitaisiin arvioida rangaistuslajien tehokkuutta ja uusien rikosten todennäköisyyttä. Joka tapauksessa, sellaisten yleisten seikkojen (etenkin rangaistusta lieventävien) huomioon ottamista pitäisi välttää, jotka ovat ominaisia suurimmalle osalle yhteisöä, kuten työnteko tai lain noudattaminen. Nämä seikat luonnehtivat henkilöä neutraalisti. Ensisijaisesti merkitystä pitäisi olla seikoilla, jotka erottavat rikoksentekijän massasta (myönteisesti ja kieltävästi).¹³⁰

5.3.3 Lieventämis- ja koventamisperusteiden soveltaminen

Rangaistuslajiin ja rangaistuksen pituuteen vaikuttavilla lieventämis- ja koventamisperusteilla on kohtalokas asema tuomitun kannalta. Rangaistuksen yksilöllistämisen tärkein kriteeri on yhteiskunnallisen vaarallisuuden aste, mutta lieventämis- ja koventamisperusteet edesauttavat sen määrittämisessä. Juuri tämän takia niillä on tärkeä asema. Venäjän tuomioistuinten virheet rangaistuksen määräämisessä heijastavat lainsäädännön puutteita rangaistuksen määräämistä koskevissa säännöksissä. Tuomioistuimet törmäävät jatkuvasti rangaistuslajiin ja rangaistuksen määräämiseen liittyviin

¹³⁰ Grebenkov, Ugolovnoe pravo: strategija razvitija v XXI veke 2015, s. 262.

ongelmiin, ensisijaisesti rangaistuksen yksilöllistämistä koskevien kriteerien sisäistämättömyyden takia.¹³¹

Oikeuskäytäntö Venäjällä on osoittanut, että tuomioistuimet sekoittavat usein henkilöön liittyvät seikat ja lieventämisperusteet keskenään, silloin kun ne tulisi käsitellä erikseen. Lieventämisperusteiden vaikutusta rangaistukseen ei myöskään tarkenneta oikeuspäätöksissä. Parhaimmassa tapauksessa ratkaisussa vaan lukee, että rangaistuksen määräämisessä tuomioistuin on ottanut huomioon yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen, henkilöön liittyvät seikat sekä muut rangaistukseen vaikuttavat seikat.¹³²

Lieventämisperusteet on lueteltu RK 61 §:ssä. Niitä ovat:

- a) lievän tai keskitörkeän rikoksen tekeminen ensimmäistä kertaa sattumalta
- b) syyllisen alaikäisyys
- c) raskaus
- d) syyllisen alaikäiset lapset
- e) rikoksen tekeminen vaikeiden olosuhteiden tai myötätunnon seurauksena
- f) rikoksen tekeminen fyysisen tai psyykkisen pakottamisen takia taikka taloudellisesta riippuvuudesta tai palvelusuhteen tai muun riippuvuuden vuoksi
- g) rikoksen tekeminen hätävarjelun, rikoksentekijän kiinnioton, välittömän pakkotilan, perustellun riskin tai käskyn suorittamisen yhteydessä
- h) asianomistajan lainvastainen tai moraaliton käytös, joka johti rikoksen tekemiseen
- i) tunnustus, aktiivinen osallistuminen rikoksen selvittämisessä, muiden rikokseen osallistuneiden ja rikoksen kautta hankitun omaisuuden etsiminen

¹³¹ Kruglikov 2014, s. 403.

¹³² Voronin, Advokat N5/2014.

- j) avunanto uhrille välittömästi rikoksen tekemisen jälkeen, vapaaehtoinen vahingonkorvaus sekä henkisen kärsimyksen korvaaminen, muut toimenpiteet rangaistuksen seurausten hyvittämiseksi

Lieventämisperusteiden luettelo ei ole tyhjentävä. Venäläisessä oikeuskirjallisuudessa on paljon pohdittu, pitäisikö asiaa muuttaa. Tuomioistuinten ratkaisujen perusteella on huomattu, että luettelon ulkopuolisia lieventämiskeinoja käytetään Venäjällä neljä kertaa useammin kuin koodeksiin kirjattuja. Yleisemmin huomioon otettavia lieventämisperusteita ovat tunnustus ja katuminen.¹³³

Kurc on kritisoinut lieventämisperusteiden käyttöä Venäjällä ja painottanut, että niiden huomioon ottaminen on tuomarin velvollisuus eikä oikeus. Niiden käyttöä pitäisi kuitenkin rajoittaa niin, että tavanomaisia seikkoja ei pitäisi lukea lieventämisperusteiksi. Toisin sanoen rikoksen tekeminen ensimmäistä kertaa lieventämisperusteena on epäloogista. Millä perusteella rikostaustan puuttumista on pidettävä rikosentekijän ansiona? Kurcin mukaan lieventämisperusteiden luetteloa ei kuitenkaan pitäisi laatia tyhjentävään muotoon, vaan luettelon ulkopuolisiin perusteisiin tulisi suhtautua varauksella, eikä niiden tulisi vaikuttaa rangaistukseen olennaisesti.¹³⁴

Erityisen tärkeä asema lieventämisperusteilla on vaihtoehtoisten rangaistuslajien ollessa käsillä eli kun harkinnassa on vankeusrangaistus ja vapaudenmenetystä koskematon rangaistus. Merkitystä on myös silloin, kun lisärangaistuksen määrääminen on mahdollista. Lieventämisperusteita ei tulisi soveltaa liian pitkälle, jotta ne eivät johtaisi syyllisyyden kaventamiseen. Venäjän RK:n lieventämisperusteet antavat tuomioistuimelle liian paljon harkintavaltaa. Niiden tosiasiallinen vaikutus rangaistukseen on useissa tapauksissa kuitenkin epäselvä.

¹³³ Mingalimova, Zakonnost N9/2013, s. 51-55.

¹³⁴ Voronin, Advokat N5/2014, s. 38.

Rangaistuksen koventamisperusteet löytyvät RK 63 §:stä. Niitä ovat:

- a) rikoksen uusiminen
- b) rikoksen vakavat seuraukset
- c) rikoksen tekeminen ryhmässä tai rikosjärjestössä
- d) erityisen aktiivinen rooli rikoksessa
- e) psyykkisessä häiriötilassa tai humalatilassa olevan taikka rikosvastuun saavuttamattoman henkilön saattaminen rikokseen
- f) rikoksen motiivina poliittinen, ideologinen, kansallinen tai uskonnollinen viha
- g) rikoksen teko toisen oikeutettujen tekojen kostoksi, rikoksen teko toisen rikoksen peittämiseksi tai helpottamiseksi
- h) rikoksen kohdistaminen yhteiskunnallisia velvollisuuksia suorittavaan henkilöön tai tämän läheiseen
- i) rikoksen kohdistaminen tietoisesti raskaana olevaan naiseen, alaikäiseen, puolustuskyvyttömään tai syylliseen riippuvuussuhteessa olevaan
- j) rikoksen tekeminen erityisen julmalla, sadistisella tai kiduttavalla tavalla
- k) rikoksen tekeminen käyttäen asetta, ampumatarvikkeita, erityisesti teetettyjä teknisiä välineitä, huumausaineita, vahvoja tai myrkyllisiä taikka radioaktiivisia aineita, lääkkeitä, kemiallisia aineita, sekä käyttäen fyysistä tai psyykkistä pakkoa
- l) rikoksen tekeminen erityisissä luonnonmullistusten tai yhteiskunnallisen hätätilan olosuhteissa tai massiivisten levottomuuksien yhteydessä
- m) rikoksen tekeminen käyttämällä hyväksi syylliselle osoitettua luottamusta virka-aseman tai virkasuhteen perusteella
- n) rikoksen tekeminen käyttämällä virkapukua tai virka-asemaa vahvistavaa asiakirjaa
- o) sisäasiainministeriön alaisen viranomaisen tekemä tahallinen rikos
- p) alaikäiseen kohdistuva rikos, kun tekijänä on tämän vanhempi tai laillinen edustaja, sosiaali-, opetus- tai terveystalveluja tarjoavan organisaation

pedagoginen tai muu työntekijä taikka muun alaikäisen valvontaa suorittavan organisaation työntekijä

- q) rikoksen tekeminen terrorismin oikeuttamisen ja kannustamisen tarkoituksessa

Neljä viimeisintä koventamisperustetta lisättiin koodeksiin viimeisimpien vuosien aikana. Vuonna 2013 koodeksiin tuli myös seuraava uutuus: *”Rangaistuksen määräävä tuomari voi lukea koventavaksi seikaksi myös rikoksen tekemisen alkoholin, huumausaineen tai muun vaikuttavan aineen alaisena, ottaen huomioon rikoksen yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen, rikoksenteko-olosuhteet sekä henkilöön liittyvät seikat”*. Melkein joka kolmas rikos Venäjällä tehdään alkoholin vaikutuksen alaisena, mikä vaikutti kyseisen pykälän lisäämiseen koventavaksi seikaksi. Muutos ei ollut yksimielistä ja se on herättänyt Venäjällä paljon keskustelua. Joka kolmas tuomari Venäjällä kannattaa sitä, että rikoksen tekemisen alkoholin alaisena on koventava peruste.¹³⁵

Koventamisperusteiden luettelo on tyhjentävä ja kuten Suomessakin niitä on tulkittava oikeusturvasyistä varovasti. Suomen koventamisperusteisiin verrattuna (RL 6:5), Venäjällä koventamisperusteiden lista on paljon laajempi.

5.3.4 Rangaistuksen vaikutus tuomittuun ja hänen perheensä olosuhteisiin

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi, rangaistuksen määräämisessä tuomarin on otettava huomioon rangaistuksen vaikutus tuomitun ojentamiseen ja hänen perheensä olosuhteisiin. Tässä vaiheessa asiaa ratkaiseva tuomari sovittaa yhteen rangaistuslajin ja määrään avulla rangaistuksen tavoitteet ja tuomitun ojentamisen.¹³⁶ Rangaistuksen vaikutuksen huomioon ottaminen muistuttaa Suomen RL:n kohtuullistamisperusteita.

¹³⁵ Volkov, Rossijskij sudja 12/2014, s. 25-27.

¹³⁶ Kruglikov 2014, s. 404.

VF:n tuomioistuimet soveltavat kyseistä määräystä todella harvoin, minkä vahvisti Tishilin artikkelin tutkimus vuodelta 2012. Tuomioistuinten ratkaisujen perusteella rangaistuksen vaikutus tuomittuun otettiin huomioon noin 4.6% ratkaisussa ja vain 0,12% vaikutus tuomitun perheeseen. Syynä tähän on tuomareiden haluttomuus ottaa selvää tuomitun perhe- ja varallisuustilanteesta. Etenkin vankeusrangaistuksen määrääminen vaatii tällaisten tietojen hankkimisen. Perhe voi olla hyvinkin riippuvainen tuomitusta ja esimerkiksi lapsi voi jäädä vaille elatusta tai invalidilapsi ilman hoitoa.¹³⁷

Ongelmaan voitaisiin puuttua asettamalla rikosprosessia koskevia määräyksiä, jotka velvoittaisivat tuomioistuimia tällaisten tietojen keräämiseen ja perusteelliseen tutkimiseen.

¹³⁷ Tishilin, Rossijskaja justicija N2/2014, s. 29-33.

6. LOPUKSI

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Suomessa rikosoikeuden soveltamisala on laajempi kuin Venäjällä, sillä useat Suomessa kriminalisoidut teot ovat Venäjällä hallinnollisia lainrikkomuksia, joita koskevat omat lakinsa ja rangaistuksensa. Yhteiskunnallinen vaarallisuus, yhtenä ja tärkeimpänä rikoksen elementtinä, erottaa rikoksen muista lainrikkomuksista. Yhteiskunnallisella vaarallisuudella on olennainen asema koko rangaistusjärjestelmän kulussa. Ensinnäkin se määrittelee, mitkä teot ovat rikoksia ja sen perusteella rikokset jaetaan neljään kategoriaan. Toiseksi yhteiskunnallisella vaarallisuudella on merkittävä rooli rangaistuksen määräämisessä. Yhteiskunnallisen vaarallisuuden luonteen ja asteen määrittely on yksi vaikeimmista osa-alueista Venäjän rikosoikeudessa.

Venäjän rikoskoodeksiin on kirjattu 13 rangaistuslajia, joista tänä päivänä on käytössä vain 10. Aresti rangaistuslajina ei ole käytössä aresti-talojen puutteen vuoksi ja kuolemantuomio on vain muodollisesti yhtenä rangaistuslajina Venäjän rikoskoodeksissa. Velvoittavia töitä, joita on tarkoitus käyttää tiettyjen rikosten kohdalla vankeusrangaistuksen vaihtoehtona, ei ole otettu vielä käyttöön. Tarkoituksena on ottaa kyseinen rangaistuslaji käyttöön vuoden 2017 alusta alkaen. Velvoittavien töiden toivotaan vähentävän vankeusrangaistuksia ja pienentävän Venäjän korkeaa vankilukua, joka on USA:n jälkeen toiseksi suurin maailmassa.

Vuonna 2010 käyttöön otettu vapauden rajoittaminen, joka vastaa funktionaalisesti Suomen valvontarangaistusta, on hieman vähentänyt vankeusrangaistusten käyttöä. Ehdollinen vankeus ja vankeus ovat kuitenkin edelleen yleisimmät rangaistuslajit Venäjällä sekä rikoskoodeksin rangaistussäännöksissä että oikeuskäytännössä. Sakon yleistäminen rangaistuslajina on yhtenä rangaistusjärjestelmän tavoitteena, mutta sen käyttö Venäjällä on silti toivottua vähäisempää. Sakon määrien korottaminen johtaa aikaisempaa useammin sakon maksamatta jättämiseen ja sakon kehittymätön

muuntorangaistus aiheuttaa ongelmia. Venäjän oikeuskäytäntö on osoittanut, että melkein puolet käytössä olevista rangaistuslajeista ei toimi ollenkaan. Näin ollen kunkin rangaistuslajin kohdalla ovat omat erityispiirteensä, jotka kaipaavat hiomista.

Alaikäisiä rikoksentekijöitä koskeva erityinen rangaistusjärjestelmä on puutteellinen ja paikoittain ristiriitainen rikoskoodeksin muiden säännösten kanssa. Rangaistuslajien rajoitettu käyttö alaikäisten kohdalla hankaloittaa rangaistusten valintaa ja täytäntöönpanoa. Rikosvastuusta vapauttamisen vuoksi määrättyt kasvatukselliset pakkokeinot tuntuvat turhilta niiden heikon toteutumisen ja valvonnan puutteen takia.

Rangaistuksen määrääminen Venäjällä on hyvin yksilöllistä. Rangaistuksen määräämisessä huomioon otettavat seikat, kuten lieventämis- ja koventamisperusteet ovat laajemmat kuin Suomessa. Rangaistuslajin valintaa vaikeuttaa ensinnäkin se, että rangaistuslajien kohdalla on erikseen lueteltu kenelle kyseistä rangaistusta ei voida määrätä. Tämän lisäksi oikeuskäytännön heikko asema oikeuslähteenä hankaloittaa yhtenäisen oikeuskäytännön luomista. Oikeuskäytännön kannalta Venäjän federaation tuomioistuinten ratkaisuilla on teoriassa merkittävä asema, mutta on eri asia, huomioiko ratkaisun tekevä tuomari tämän.

Suomen ja Venäjän rikosoikeudelliset seuraamusjärjestelmät eivät normitasolla poikkea suuresti toisistaan. Arvioitaessa Suomen rikoslakia ja Venäjän rikoskoodeksia keskenään voidaan todeta, että Venäjän rikoskoodeksi on melkein kaksi kertaa repressiivisempi kuin Suomen rikoslaki. Suomen rangaistusjärjestelmä on kuitenkin yksinkertaisempi ja toimivampi kokonaisuus Venäjän rikoskoodeksiin verrattuna. Näin ollen Venäjän rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä kaipaava uudistusta yhtenäisen rangaistusjärjestelmän ja oikeuskäytännön luomiseksi, sillä rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä on tehokas vain, jos rikosoikeudellinen vastuu toteutuu käytännössä.